

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
TIESĪBU ZINĀTŅU FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**LAULĪBAS NOSLĒGŠANA UN LAULĪBAS BEZSTRĪDUS ŠĶIRŠANAS LIETU
VEŠANA NOTARIĀTĀ, AR TO SAISTĪTIE PROBLĒMASPEKTI**

BAKALAURA DARBS

Autors: **Ilvija Kazāka**
Studenta apliecības Nr.: ik12186
Darba vadītājs: docents Erlens Kalniņš

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbs „Laulības noslēgšana un laulības bezstrīdus šķiršanas lietu vešana notariātā, ar to saistītie problēmaspekti” sniedz ieskatu laulības slēgšanas un šķiršanas vēsturiskajā attīstībā un regulējumā, iespējamajā laulības slēgšanā pie notāra un laulības bezstrīdus kārtībā šķiršanā notariātā un ar to saistītajiem problēmaspektiem.

Darba mērķis ir izpētīt notariāta darbību un lomu laulības slēgšanas un šķiršanas lietās, kā arī apskatīt problēmjaudājumus, ar kuriem notāri saskarās laulības šķiršanā un ar kuriem nāktos saskaties laulības slēgšanā. Darba ietvaros autore veic izpēti laulības institūta vēsturiskajā attīstībā, konstatē faktus, kāpēc laulība ir jāslēdz, un nepilnības laulības šķiršanai notariātā tiesiskajā regulējumā, piedāvājot iespējamus risinājumus šo trūkumu novēršanai.

Pētījuma rezultātā autore secina, ka ir nepieciešams veikt grozījumus normatīvajos aktos saistībā ar laulības slēgšanas funkciju piešķiršanu notāram. Aizstāvēšanā iekļauto tēžu skaitā autore definējusi laulības jēdzienu un izteikusi priekšlikumus saistībā ar laulības slēgšanas funkciju piešķiršanu notāram.

Atslēgvārdi: laulības slēgšana notariātā, laulības šķiršana notariātā, notāri, grozījumi, problēmaspekti.

ANNOTATION

The bachelor's work "Conclusion of marriage and holding of no contestation divorce cases in the notariate, and problem aspects connected with them" gives an outlook into historical development and regulation of marriage conclusion and divorce, possible conclusion of marriage at the notary's and no contestation divorce in the notariate, and problem aspects connected with them.

The aim of the present work is to study the activity and role of notariate in the cases of marriage conclusion and divorce, as well as to see the problem issues viewed by the notaries in the divorce procedure and the ones that would be viewed during the marriage conclusion. The author of the present work has studied historical development of the matrimony, stated the facts why the marriage should be concluded, and the drawbacks in the legal procedure of divorce in the notariate, proposing possible solutions for the elimination of these drawbacks.

As a result of the study the author has come to the conclusion that it is necessary to make amendments to the normative acts connected with delegating the functions of marriage conclusion to the notaries. In the thesis for the presentation of work the author has included the definition of marriage concept and has presented the proposals regarding the delegation of marriage conclusion functions to the notaries.

Key words: conclusion of marriage in the notariate, divorce in the notariate, notaries, amendments, problem aspects.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS.....	5-6
1. LAULĪBAS SLĒGŠANAS UN ŠĶIRŠANAS INSTITŪTA ATTĪSTĪBA NO 1921.GADA.....	7-16
2.LAULĪBAS SLĒGŠANAS NOTARIĀTĀ.....	17-26
2.1.Problēmaspekti neregistrētās partnerattiecībās.....	26-29
3.LAULĪBAS BEZSTRĪDUS KĀRTĪBĀ ŠĶIRŠANA NOTARARIĀTĀ.....	30-32
3.1.Problēmaspekti bezstrīdus laulības šķiršanā notariātā.....	32-35
KOPSAVILKUMS.....	36-37
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS.....	38-40
PIELIKUMI.....	41

IEVADS

Autore izvēlējās tematu „Laulības noslēgšana un laulības bezstrīdus šķiršanas lietu vešana notariātā, ar to saistītie problēmaspekti”. Laulāto kopdzīvē bieži rodas nesaskaņas vai situācijas, kad kopdzīve vairs nav iespējama un pāris vēlas laulību šķirt, tāpēc laulības šķiršanas jautājums vienmēr ir bijis nozīmīgs. Šo tēmu autore izvēlējās, jo laulības šķiršanu notārs praktizē jau kopš 2011. gada, taču ir radušies arī problēmaspekti, kurus būtu vērts izanalizēt un veikt nepieciešamos likuma normu grozījumus. Notārs bezstrīdus kārtībā var šķirt laulību, ja par tās šķiršanu panākta laulāto vienošanās.

Aktuāls jautājums ir arī laulības slēgšanas funkciju piešķiršana zvērinātam notāram, jo 2015.gada jūnijā iespējams pie notāriem varēs noslēgt laulību līdzās dzimtsarakstu nodaļām un garīdzniekiem. Šobrīd laulības slēgšana pie notāra vēl nav ietverta Notariāta likumā un citos normatīvajos aktos, taču piemēru var ņemt no Igaunijas, kur notāri veiksmīgi praktizē gan laulības šķiršanu, gan arī laulības slēgšanu.

Darba mērķis: izpētīt notariāta darbību un lomu laulības slēgšanas un šķiršanas lietās, kā arī apskatīt problēmjautājumus, ar kuriem notāri saskarās laulības šķiršanā un ar kuriem nāktos saskaties laulības slēgšanā.

Lai sīkāk izpētītu laulības slēgšanas funkciju piešķiršanu zvērinātam notāram un laulības bezstrīdus šķiršanu notariātā, autore pētīja normatīvos aktus, tādus kā Notariāta likums, Civillikums, Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likums, Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas priekšlikums brīvo juridisko profesiju regulējumā, kā Švarca F. darbus, profesora Vēbera J. darbus, un Bērtaina S., Rušenieces D. un Stikānes L. rakstus, kas sīki apraksta visas laulības slēgšanas iespējamās nosacījumus un laulības šķiršanas kārtību un ar to saistītos problēmaspektus.

Lai labāk izprastu laulības šķiršanas funkciju piešķiršanu zvērinātam notāram, autore ir aprakstījusi laulības slēgšanas procesa kārtību pie notāra, iespējamās grozījumus normatīvajos aktos. Izstrādājot bakalaura darbu, tika izmantotas vairākas zinātniski pētnieciskās metodes. Tiek izmantota salīdzinošā metode — salīdzinot un izvērtējot Igaunijas regulējumu un Latvijas tiesību regulējumu, analītiskā metode — pētīt normatīvos tiesību aktus un tiesību zinātnieku darbus, kā arī juridiskās prakses materiālus un no tā izdarot secinājumus. Autore darbā izmantoja sociālisko metodi,

veicot dzimtsarakstu nodaļu elektronisko aptauju par laulības slēgšanas funkciju piešķiršanu notāram un ar to saistītajām aktuālajām problēmām, izdarot no tā secinājumus. Tāpat arī autore ir pielietojusi vēsturisko metodi, pētot laulības slēgšanas un šķiršanas institūta attīstību no 1921.gada.

1.LAULĪBAS SLĒGŠANAS UN ŠĶIRŠANAS INSTITŪTA ATTĪSTĪBA NO 1921.GADA

Laulība ir likumā noteiktā kārtībā noslēgta vīrieša un sievietes savienība, kas veido ģimeni un rada viņiem attiecīgas tiesības un pienākumus.¹ Latīņu vārds laulība (*coniugium*) burtiskā tulkojumā nozīmē pāri, kas iejūgts vienā arklā (*iugum*), tādējādi izsakot domu, ka vīrs un sieva kopā nes vienu ģimenes nastu, viņiem ir kopīga atbildība un kopīgs darbs.² Laulībai ir gadsimtiem senas tradīcijas, kas apliecina ne vien personu jūtas, bet arī ļauj personām noregulēt savas mantiskās un tiesiskās attiecības. Laulība ir institūts, kas regulēts normatīvajos aktos un, kas ietver gan laulības noslēgšanu, gan arī laulības šķiršanu, taču katram no mums ir absolūta rīcības brīvība stāties laulībā vai uzturēt neregistrētas partnerattiecības. Latvijas Republikas Civillikuma³ 40.-58.pantos, 69.-77.pantos un Latvijas Republikas Satversmes⁴ 110.pantā ir noteikti laulības noslēgšanas un šķiršanas noteikumi, kuri ir izstrādāti, lai nodrošinātu valsts aizsardzību laulībai un ģimenei, nodrošinātu ģimenes pamatu attiecību veidošanu, nostiprinātu vīrieša un sievietes līdztiesību ģimenes attiecībās, un cilvēku vienlīdzību neatkarīgi no rases, izcelšanās un reliģiskās pārliecības.

Latvijas teritorijā līdz 1921.gadam ģimenes tiesības reglamentēja Krievijas impērijas likumu kopojs (Latgalē) un Baltijas guberņu Vietējo civillikumu kopojs (Vidzemē un Kurzemē).⁵ Valstis 20.gadsimta sākumā tiecās pēc jaunas civillikuma izstrādāšanas un izdošanas tāpēc, ka tajā laikā esošās tiesību normas bija nepilnīgas, nesaskaņotas vienas valsts ietvaros, kā arī tiesības bija savādāk regulētas no pastāvošajām sabiedriskajām attiecībām.

Latvijas Republikā laulības slēgšanu, šķiršanu un neesamību no 1921.gada līdz 1937.gadam regulēja 1921.gada 1.februāra „Likums par laulību”⁶ un 1922.gada 18.februāra „Likums par civilstāvokļa aktu reģistrāciju”.⁷ 1921.gada 1.februāra „Likums par laulību” bija solis civiltiesību unifikācijā un uzskatāms par progresīvu tā brīža

¹ <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=laul%C4%ABba> [aplūkots 2015.gads 14.marts]

² Juridiskās koledžas zinātniskie raksti. Rīga, Juridiskā koledža, 2014,181.lpp

³ Civillikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 14.martā]

⁴ Satversme: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 14.martā]

⁵ Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai. 2.lpp

⁶ http://periodika.lv/periodika2viewer/view/indexdev.html#panel:pp|issue:p_001_amea1921n03|article:DI VL103|query:Likums par laulību Laulibas likums Likuma Laulibas likumam|issueType:P [aplūkots 2015.gads 14.marts]

⁷ Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai 4.lpp

situācijā. Vienotas laulības tiesības un laicīgo tiesu ekskluzīvo kompetenci laulību lietās aizstāja konfesionālās laulības tiesības. Likums par laulību regulēja laulības noslēgšanas šķēršļus, laulāšanās izsludināšanu, laulības noslēgšanu, noslēgtās laulības spēkā neesamību, laulības šķiršanu, laulības spēkā neesamības un laulāto atšķiršanas sekas. „Likums par laulību” visiem Latvijas iedzīvotājiem neatkarīgi no to dzīvesvietas, to mantiskā stāvokļa vai reliģiskās piederības piemēroja vienotas tiesības.

„Likums par laulību” padarīja iespējamu laulības šķiršanu ne tikai saskaņā ar vainas principu, bet arī laulības iziršanas bez vainas gadījumā un bezstrīdus kārtībā. Likums par laulību bijušajiem laulātajiem uzlika pienākumus arī pēc laulības izbeigšanās. Laulības šķiršanu, kas pamatota ar abpusēju vienošanos, uzskatīja par radikālām vēsmām šīs jomas likumdošanā.⁸ Likumdevējs ar „Likumu par laulību” attiecībā uz laulības šķiršanu bija nonācis tiktāl, ka Latvijā no dažādām valstīm uz zināmu laiku ieradās šķirties gribētāji, jo saskaņā ar likumiem viņu valstīs tas bija liegts. Latvijā pastāvēja procesuāli atvieglojumi, kas ārzemniekiem ļāva šķirt laulību daudz vieglāk nekā citās Eiropas valstīs. 1928.gadā tika izstrādāti divi grozījumi un papildinājumi Likumā par civilstāvokļa aktu reģistrāciju”, tostarp noteikumi par izsludināšanu un laulāšanās formu, ja tos izdarīja garīdznieks.⁹

1937.gada par vienu no būtiskākajām jaunā Civillikuma iezīmēm japiemin, ka tā „uzmanības centrā” atrodās ģimene, nevis indivīds, kas bija viens no iemesliem, kādēļ civiltiesību reforma jaunajā Civillikumā galvenokārt atspoguļojās ģimenes tiesībās. Civillikumā Ģimenes tiesību daļa tika sadalīta četrās nodaļās: 1)laulības tiesības, ieskaitot saderināšanos un laulāto mantiskās tiesības (26.-145.pants), 2)vecāku un bērnu savstarpējās tiesības un pienākumi (146.-205.pants), 3)radniecība un svainība (206.-215.pants), 4) aizildnība un aizgādnība (216.-381.pants).

1921.gada „Likumā par laulību” pieņemtās ģimenes tiesību normas saistībā ar laulības slēgšanu un šķiršanu, veiksmīgi attaisnojās praksē, tādejādi 1937.gada Latvijas Civillikums pārņēma tā noteikumus. Likumdevējs jēdzienu ģimeni skaidroja kā uzticīgu, ciešu savienību, kur viens laulātais rūpējās par otru, un abi atbilstoši saviem uzdevumiem kopā rūpējās par ģimenes labklājību. Vecākiem vairs nebija tiesību saderināt savus bērnus, spēkā stājoties jaunajam Civillikumam, laulātie saderinājās paši (Civillikuma 26.pants)¹⁰, nevienu nevarēja piespiest ar tiesas spriedumu noslēgt laulību

⁸ Švarcs F. Latvijas 1937.gada 28.janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 84.lpp.

⁹ Turpat., 95.lpp.

¹⁰ Civillikums. 1937.gada izdevums. 3. iespiedums. Rīga, 1938, 9.lpp.

pret viņa gribu.¹¹ Gadījumos, kad savienība bija sākusi irt, to nevajadzētu saglābt piespiedu kārtā ar mākslīgiem un valsts uzspiestiem noteikumiem. 1937.gada Civillikumā nozīmīga atšķirība no iepriekšējā likuma redakcijas bija laulības šķiršanas iemeslu atcelšanā kā „atšķiršana no galda un gultas” (Likums par laulību 50.pants) un „riebums pret laulības kopdzīvi” (Likums par laulību 48.pants). Kad 1921.gada „Likums par laulību” ieviesa laulības šķiršanas bezstrīdus procesu, šādu laulības šķiršanās pieteikumu iesniegšanu apgrūtināja tikai tas, ka 1935.gadā laulības šķiršanas nodevu paaugstināja līdz 60 latiem, kas samazināja laulības šķiršanas procesu uz pusi. Vēl izmaiņas veica, aizliedzot slēgt jaunu laulību pirms nebija sadalīts mirušā laulātā mantojums un izmaksāta kompensācija bērniem (8.panta 2.daļa). Ierobežojumi bija arī garīdzniekiem laulāt, nosakot, ka laulāt var tikai Civillikuma 51.pantā¹² nosaukto konfesiju garīdznieki, un vīra sievas vienlīdzība attiecībā uz uzturēšanas pienākumu.¹³

Pēc neatkarības zaudēšanas, Latvijas PSR bija spēkā visi PSRS normatīvie akti, kas regulē ģimenes attiecības. 1940.gada 25.novembrī pieņēma lēmumu „Par civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestāžu reorganizēšanu”, saskaņā ar šo lēmumu pilsētās un apriņķu centros tika izveidoti civilstāvokļa aktu reģistrācijas biroji.¹⁴ Latvijas teritorijā no 1940.gada līdz 1969.gadam laulības institūtu regulēja KPFSR 1926.gada Laulības, ģimenes un aizbildnības likumu kodekss. Civilstāvokļa aktu reģistrācija baznīcās tika izbeigta, turpmākā ģimenes tiesību likumdošanas attīstība Latvijā nebija šķirama no likumdošanas attīstības PSRS.

1969.gadā tika apstiprināts Latvijas PSR laulības un ģimenes kodekss, kas bija vissvarīgākais Latvijas PSR laulības un ģimenes likumdošanas akts.¹⁵ Agrākā padomju ģimenes tiesību likumdošana attīstījās no republikāniskās likumdošanas, bet ar 30.gadu vidu, galvenokārt kā PSRS likumdošana, raksturīgākā iezīme attiecīgajā posmā bija tāda, ka Latvijas PSR ģimenes likumdošanu veidoja pamati, Latvijas PSR laulības un ģimenes kodekss un papildus citi PSRS un Latvijas PSR likumdošanas akti. Laulības tiesiskais regulējums Latvijas PSR balstījās uz LPSRS Konstitūcijas 51.pantu, kurā bija nostiprinātas ģimenes valsts aizsardzība un svarīgākie laulības principi.¹⁶ Laulības noslēgšanas kārtība bija vienkārša, bet stingri reglamentēta, lai tiktu ievēroti laulības

¹¹ Turpat., 9.lpp.

¹² Turpat., 13.lpp

¹³ Švares F. Latvijas 1937.gada 28.janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 179.-180.lpp.

¹⁴ Vēbers J. Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 16..lpp.

¹⁵ Turpat., 17.lpp.

¹⁶ Turpat., 18.lpp.

noslēgšanas tiesiskie noteikumi, ja tiek pārkāpti materiāli tiesiskie noteikumi noslēdzot laulību, to varēja atzīt par spēkā neesošu.

Laulības noslēgšanas kārtība bija noteikta Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa 13.,181.-186.pantā un Instrukcijā par Civilstāvokļa aktu reģistrācijas kārtību Latvijas PSR.¹⁷ Laulība bija uzskatāma par noslēgtu ar brīdi, kad laulības akta ierakstu bija parakstījušas personas, kas laulājas. Latvijas PSR spēkā esošā likumdošana, kas noteica laulības šķiršanu, nodrošināja gan no sabiedrības, gan atsevišķu indivīdu viedokļa optimālas laulības šķiršanas noteikumus. Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa 33.pants noteica divus šķiršanas veidus- tiesas un administratīvajā kārtībā.¹⁸ No Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa 33.panta izriet, ka laulības šķiršanai tiesā bija galvenā nozīme, jo pamatā laulību šķīra tiesa un tikai speciāli paredzētos gadījumos civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādēs (Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa 39. un 40.pants). Laulības šķiršana tiesā bija obligāta gadījumos: 1) ja laulātajiem ir nepilngadīgi bērni; 2) ja laulātajiem, kam nav nepilngadīgu bērnu, ir strīds par laulības šķiršanu; 3) ja ir strīds par bērniem, par laulāto kopīpašuma sadali vai par līdzekļu maksāšanu, lai uzturētu darba nespējīgo laulāto; 4) gadījumos, kad laulību šķir ar personu, kura atrodas ieslodzījumā vai ir rīcībnespējīga. Laulības šķiršana Civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļā tika atļauta: 1) ja abi laulātie piekrīt laulības šķiršanai un viņiem nav nepilngadīgu bērnu; 2) pēc viena laulāta pieteikuma, ja otrs laulātais atzīts par bezvēsts promesošu vai rīcībnespējīgu, vai sodīts ar brīvības atņemšanu uz laiku ne mazāku par trim gadiem.

Latvijas PSR laulības šķiršanas skaita ziņā bija viena no vadošajām vietām starp PSRS republikām, Latvijas PSR uz 1000 iedzīvotājiem 1960.gadā - 22, 1970.gadā - 45, 1975.gadā - 48, 1979.gadā - 55, 1980.gadā - 51.¹⁹ Pamatojoties uz šiem datiem, rodas jautājumi, vai tiesības šķirt laulību tiek realizētas tikai tad, kad tas patiešām nepieciešams, kad ģimenes attiecību saglabāšana vairs nebija iespējama, vai arī šo tiesību realizēšanai bija sekas vieglprātīgai, bezatbildīgai, subjektīvai attieksmei pret ģimeni. Laulības šķiršanas tiesiskās sekas atšķiras no sekām, ko rada laulības atzīšana par spēkā neesošu, kad saskaņā ar likumu laulība tiesiskās attiecības tiek anulētas no spēkā neesošas laulības noslēgšanas brīža. Saskaņā ar Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa 32.panta 1.daļu- laulības izbeigšana, laulātajiem dzīviem esot, notiek, laulību šķirot pēc viena vai abu laulāto pieteikuma.²⁰

¹⁷ Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri .Rīga:Avots,1985, 42.-43.lpp

¹⁸ Turpat., 93.-95.lpp

¹⁹ Vēbers J. Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 64.lpp.

²⁰ Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri .Rīga:Avots,1985, 92.lpp

Atjaunojot Latvijas neatkarības pēc PSRS okupācijas, kas saistās ar PSRS sabrukumu 90.gadu sākumā, turpinājās 1940.gadā pārtrauktā Latvijas ģimenes tiesību attīstība. Atjaunojot Latvijas Republikas suverenitāti, tika atjaunoti Latvijas Republikas Satversmē noteiktie valsts varas un pārvaldes institūti un iespēju robežās arī tie tiesību akti, kuru spēks tika apturēts 1940.gadā. Tas attiecās galvenokārt uz privāttiesību likumiem un galveno tiesību avotu – Latvijas Republikas 1937.gada Civillikumu un tātad arī likuma pirmo daļu – ģimenes tiesībām. Atjaunojot neatkarību, Latvijā ģimenes tiesības reglamentē šādi likumi un tiesību akti: 1)1993.gada 25.maija likums „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”; 2) 1993.gada 25.maija likums „Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļā”; 3)1993.gada 21.oktobra likums”Par civilstāvokļa aktiem”; 4)1994.gada 15.jūnija likums „Par vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņu”, 5)1998.gada 2.septembra Latvijas Tieslietu ministrijas instrukcija „Par civilstāvokļa aktu reģistrācijau Latvijas Republikā”.²¹

Spēkā stājoties 1994.gada 15.jūnija likumam „Par vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņu”, noslēdzot laulību, kategoriski tikai noraidīta iepriekšējā Civillikuma 86.panta sākotnējā redakcija, ka „sieva iegūst vīra uzvārdu”. Ievērojot laulāto līdztiesības principu, tika paredzēti trīs iespējamie varianti uzvārdu maiņai noslēdzot laulību: 1) laulātie izraugās viena laulātā (vīra vai sievas) pirmslaulības uzvārdu par savu kopējo uzvārdu; 2) katrs laulātais laulības laikā var paturēt savu pirmslaulības uzvārdu, kas var nesakrist ar viņa dzimto uzvārdu; 3)laulātais var savam pirmslaulības uzvārdam, kuru viņš patur, pievienot otra laulātā uzvārdu. Ja laulība tiek šķirta, tad laulātais, kas savu uzvārdu ir mainījis, ir tiesīgs arī pēc laulības šķiršanas saukties šai uzvārdā.²²

Ģimenes tiesību daļa tika pārstrādāta un daudzas, it sevišķi laulības un vecāku-bērnu attiecības regulējošas normas tika izdotas atbilstoši Eiropas standartiem valstu ģimenes tiesību principāliem noteikumiem. Ģimenes tiesību daļā tika veiktas izmaiņas vārdos “sieva” un “vīrs”, kuri tika aizstāti ar vārdiem “laulātais” un “laulātie”, taču grozījumi radīja virkni tiesību normu piemērošanas problēmu, neskaidrības attiecībā uz atsevišķiem Civillikuma Ģimenes tiesību daļas pantiem un ar tiem regulētām tiesiskajām attiecībām.

²¹ Vēbers J. Civillikuma komentāri Ģimenes tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 115.lpp.

²² Turpat., 137.lpp

1993.gada laulības šķiršanas un slēgšanas tiesiskajā reglamentācijā jāpiemin, ka Latvijas demogrāfiskajam modelim ir liela līdzība ar Eiropas valstīm. Tas bija vērojams laulības noslēgšanas un šķiršanas, ārliulības ģimenes attiecību veidošanās jomā. Ja Latvijā piecdesmito gadu posmā uz 1000 iedzīvotājiem tika noslēgtas 10 – 9 laulības, tad sākot ar 90 gadiem sākas straujš kritums un 1994. - 1995.gadā tas ir 4,5 un 4,4, tādējādi šķirto laulību skaits pēdējos gados pārsniedz 50% no attiecīgā gadā noslēgto laulību skaita.²³ Laulības noslēgšana Latvijā ar 1993.gada 1.septembri ar vienādām tiesiskajām sekām bija iespējama valsts dzimtsarakstu nodaļās, kas izveidotas katras pilsētas un pagasta pašvaldībā, un baznīcās, likumā noteiktie konfesiju garīdznieki: 1)ev.-luterāņu, 2)Romas katoļu, 3)pareizticīgo, 4)vec ticībnieku, 5)metodistu, 6)baptistu, 7)septītās dienas adventistu, 8)Mozus ticīgo.²⁴

1993.gada Civillikumā laulībasšķiršanu un slēgšanu regulēja 26.-145.pants, Civillikuma normas tika grozītas, tomēr saglabājot institūtus, kas Latvijai bija tradicionāli jau kopš 1921.gada, t.i., saderināšanās izsludināšana, pūrs, laulāto likumisko un līgumisko mantisko attiecību režīmu.

Pēc Latvijas Republikas suverenitātes atgūšanas, laulību šķirt varēja tikai tiesā, kad spēkā bija stājies tiesas spriedums par laulības šķiršanu, līdz 1993.gadam pēc padomju Laulības un ģimenes kodeksa noteikumiem laulību šķirt varēja arī dzimtsarakstu nodaļā. Laulības šķiršanu tiesā var ierosināt kā abi laulātie, tā arī viens no viņiem. Civillikuma 1937.gada sākotnējā redakcijā paredzēja laulāto vainojamības principu, kopš 1993.gada laulības šķiršanas pamatā bija laulības sairuma princips.

2003.gada 1.janvārī spēkā stājās Civillikuma grozījumi, kur tika pirmo reizi veiktas izmaiņas laulības šķiršanas pamatos. Civillikuma 71.pantā pēc veiktajiem grozījumiem tika noteikts, ka laulību var šķirt, ja laulība ir izirusi. Laulība uzskatāma par izirusu, ja nepastāv laulāto kopdzīve un nav vairs sagaidāms, ka laulātie to atjaunos.²⁵

Civillikuma redakcijā, kas spēkā stājās 2003.gadā tika pieņemts laulības iziršanas laiks, tas ir, laulātajiem vajadzēja dzīvot šķirti vismaz trīs gadus. Iepriekšējā likuma redakcijas 72.pantā bija noteikts, ja viens laulātais atstāj otru, pēdējais var prasīt laulības šķiršanu, ja prombūtne ilgst ne mazāk par vienu gadu, un 76.pantā bija noteikts, ka trīs gadus nepārtraukti ilgstoša laulāto šķirta dzīve ir laulības šķiršanas iemesls.²⁶

²³ Vēbers J. Civillikuma komentāri Ģimenes tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 116.lpp

²⁴ Turpat.,117.lpp.

²⁵ [http://likumi.lv/ta/id/69563-grozijumi-civillikuma\[2015.gads.22.marts\]](http://likumi.lv/ta/id/69563-grozijumi-civillikuma[2015.gads.22.marts])

²⁶ [http://likumi.lv/doc.php?id=90223\[2015.gads.22.marts\]](http://likumi.lv/doc.php?id=90223[2015.gads.22.marts])

Saskaņā ar jauno likuma redakciju, ja laulātie vēlējās laulību šķirt atrāk, tad atbilstoši Civillikuma 74.pantam, ja laulātie dzīvo šķirti mazāk nekā trīs gadus, laulību var šķirt tikai tādā gadījumā, ja: 1) laulības turpināšana tam laulātajam, kas pieprasa laulības šķiršanu, ir neiespējama tādu iemeslu dēļ, kuri ir atkarīgi no otra laulātā un kuru dēļ kopdzīve ar viņu būtu nezturama cietsirdība pret laulāto, kas pieprasa laulības šķiršanu; 2) abi laulātie pieprasa laulības šķiršanu vai viens laulātais piekrīt otra laulātā prasībai šķirt laulību; 3) viens no laulātajiem uzsācis kopdzīvi ar citu personu un šajā kopdzīvē ir piedzimis bērns vai ir gaidāma bērna piedzimšana. Jaunajā likuma redakcijā tika noteikts, ka laulība netiek šķirta, ja laulības saglabāšana izņēmuma kārtā sevišķu iemeslu dēļ ir nepieciešama laulībā dzimuša nepilngadīga bērna interesēs (Civillikuma 76.pants) un ja laulātie nav vienojušies par laulībā dzimuša bērna aizgādību, bērna uzturlīdzekļiem, kopīgās mantas sadali vai attiecīgas prasības nav izšķirtas pirms laulības šķiršanas un netiek celtas kopā ar prasību par laulības šķiršanu (Civillikuma 77.pants). Iepriekšējā likuma redakcijā pie laulības šķiršanas šādas vienošanās nebija obligāts noteikums.

Autores prāt, pēc attiecīgo grozījumu veikšanas tika noteikts garāks laulības iziršanas pieņemtais laiks, noteikts samierināšanās laiks laulātajiem, nosakot obligātu vienošanos par nepilngadīga bērna aizgādību, uzturlīdzekļiem un kopīgas mantas sadali šķirot laulību. Veicot attiecīgo pantu redakciju grozījumus, tika noteikta jauna kārtība laulības šķiršanas lietās, padarot laulības šķiršanas procesu maksimāli pārdomātu, izvērtētu, pamatotu un maksimāli atbilstošu bērnu tiesībām un interesēm, ar iespēju pasargāt ģimenisko vērtību un saglabāt pašu laulību kā tādu, neļaujot pieņemt pārsteidzīgus lēmumus.

2005. gada 15.decembrī Saeima pieņēma Latvijas Republikas Satversmes 110.panta grozījumus, kas stājās spēkā 2006.gada 17.janvārī, kas noteica - valsts aizsargā un atbalsta laulību - savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības.²⁷ Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.²⁸ Tiesību doktrīnā ģimene tiek definēta kā sabiedrības pamatelements, kuram ir tiesības baudīt sabiedrības un valsts aizsardzību, nosakot 18 gadu vecumu (pilngadību) sasniegušu vīriešu un sieviešu tiesības stāties laulībā un dibināt ģimeni.²⁹

²⁷ Spriedums lietā Nr. 2006-07-01, Rīgā, pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2006-07-01.rtf

²⁸ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 22.martā]

²⁹ <http://likumi.lv/ta/id/124957-grozijums-latvijas-republikas-satversme> [2015.gads 22.marts]

2011.gada 1.februārī spēkā stājās grozījumi Civillikumā, Civilprocesa likumā³⁰, Civilstāvokļa aktu likumā³¹ un Notariāta likumā³², kur bija noteikts, ka laulību var šķirt tikai tiesa vai notārs. Nosakot, ka notārs laulību var šķirt Notariāta likumā noteiktajā kārtībā, ja abi laulātie vienojas par laulības šķiršanu bezstrīdus kārtībā. Laulība pie zvērināta notāra tiek atzīta par šķirtu no dienas, kad notārs taisa laulības šķiršanas apliecību. Pēc veiktajiem grozījumiem, tiesa laulību šķīra, pamatojoties uz viena laulātā pieteikumu, bet notārs laulību šķir, pamatojoties uz abu laulāto iesniegumu par laulības šķiršanu, kas sastādīts Notariāta likumā noteiktajā kārtībā.

Saskaņā ar Notariāta likuma 325.pantu - Zvērināts notārs šķir laulību, ja laulātie par to ir vienojušies un ja: 1) laulātajiem nav kopīga nepilngadīga bērna un kopīgas mantas; 2) laulātajiem ir kopīgs nepilngadīgs bērns vai kopīga manta un laulātie ir noslēguši rakstveida vienošanos par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesībām, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali. Iesniedzot prasības pieteikumu, laulātajiem lietas tiesvedības uzsākšanas process ir laikietilpīgs un tas var noritēt sākot no pus gada (6.- 8.mēneši). Piešķirot laulības šķiršanas funkciju notāram, ja laulātajiem nepastāv strīds un tie iesniedz kopīgu pieteikumu par laulības šķiršanu, laulība var tikt šķirta mēneša laikā. Ņemot vērā Latvijas Zvērinātu notāru padomes pārskatos par zvērinātu notāru darbībām sagatavoto statistiku, proti, zvērināti notāri 2011.gadā izskatījuši 5783 bezstrīdus laulības šķiršanas lietas, 2012.gadā – 5273, 2013.gadā – 4994, laikā no 2014.gada 1.janvāra līdz 30.jūnijam zvērināti notāri izskatījuši 2229 bezstrīdus laulības šķiršanas lietas.³³ Laulības bezstrīdus šķiršanas kārtībā paātrināja un atvieglāja laulības šķiršanas procesu un tiesvedību, jo līdz 2011.gada 1.februārim laulības šķiršanas process bija diezgan ilgstošs, tiesu pārslogotības dēļ.

2013.gada 1.janvārī spēkā stājās pēdējie grozījumi, kas ietekmēja laulības šķiršanu un noslēgšanu, grozot 74.panta 1.punktu nosakot, ka - laulības iziršanas iemesls ir laulātā fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība pret laulāto, kas pieprasa laulības šķiršanu, vai pret viņa bērnu vai laulāto kopīgo bērnu. Papildināta tika arī 81.panta redakciju, nosakot, pienākums dot līdzekļus iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai bijušajam laulātajam atkrīt, ja: 1) bijušajam laulātajam, kuram ir uzlikts pienākums uzturēt otru bijušo laulāto, nav pietiekamu iztikas līdzekļu vai viņš kļuvis

³⁰ Civilprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 14.martā]

³¹ Civilstāvokļa aktu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 14.martā]

³² Notariāta likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 14.martā]

³³ <http://www.juristavards.lv/zinas/264991-zverinata-notari-veiksmigi-skata-bezstridus-laulibas-skiršanas-lietas/> [aplūkots 2015.gada 22.martā]

darbnespējīgs, 2) bijušais laulātais izdarījis noziedzīgu nodarījumu pret otru bijušo laulāto vai viņa augšupējo vai lejupējo dzīvību, veselību, brīvību, mantu vai godu, 3) bijušais laulātais atstājis otru bijušo laulāto bezpalīdzības stāvoklī, ja bijis iespējams viņam palīdzēt, 4) bijušais laulātais pret kādu no šā panta 6.punktā minētajām personām ierosinājis apzināti nepatiesu apsūdzību par noziedzīgu nodarījumu, 5) bijušais laulātais dzīvojis izšķērdīgi vai netikumīgi, 6) bijušais laulātais, kuram ir uzlikts pienākums uzturēt otru bijušo laulāto, vai viņa bijušais laulātais nomirst vai tiek pasludināts par mirušu.³⁴

Autores prāt, izvērtējot laulības slēgšanas un šķiršanas institūta attīstību, mēs esam nonākuši pie normām, kuras bija spēkā pirms četrdesmit gadiem. Latvijas PSR spēkā bijušajām normām ir saskatāma zināma līdzība mūsdienām, saistībā ar laulības šķiršanas procesu. Latvijas PSR laikā jau tika sadalīts laulības šķiršanas process divos veidos- vispārējā un speciālajā. Latvijas PSR 1969.gada Laulības un ģimenes kodekss paredzēja tiesības laulātajiem, kuriem nav mantisku strīdu un nepilngadīgu bērnu, šķirt laulību civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādē. Latvijas PSR laikā tika saprasts, ka nodalot bezstrīdus kārtībā laulības šķiršanas strīdus, tiks iekonomēts laiks, saīsināts laulības šķiršanas process un atslogota tiesu darbība. Latvijā bezstrīdus šķiršanas lietas nodalīja tikai 2011.gadā, piešķirot šo kompetenci zvērinātiem notāriem, nevis kā Latvijas PSR laikā Civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļām

Pozitīvs aspekts, piešķirot šo kompetenci notāriem, ir tāds, ka notārs var palīdzēt ne tikai šķirt laulību, bet arī sakārot mantiskos jautājumus un veikt mediāciju. Turpretī civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļā šādas iespējas nav un nebija.

Kā negatīvu aspektu laulības bezstrīdus šķiršanai varētu minēt laulības šķiršanas iesniegumu, kuru personām ir tiesības atsaukt mēneša laikā, turpretī Latvijas PSR laikā, iesniedzot šķiršanas iesniegumu civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļā, šāds atsaukums nebija iespējams.

Šķirot laulību pie notāra, ja laulātajiem ir kopīgs nepilngadīgs bērns, laulātajiem ir jāiesniedz vienošanās par bērna uzturlīdzekļiem un saskarsmes tiesībām. Vienošanos var sastādīt laulātie paši vai arī notārs. Notārs pēc pušu lūguma sastāda vienošanos notariāla akta formā. Tādejādi, ja rodas strīdus gadījums attiecībā uz uzturlīdzekļu maksāšanu, bērna māte vai tēvs, kurš nav saņēmis uzturlīdzekļus no otra vecāka, nodod attiecīgo vienošanos, kas ir sastādīta notariālā akta formā, notāram saistību piespiedu izpildīšanai. Civilprocesa likumā noteiktajā tiesas spriedumu izpildes kārtībā izpildāmi

³⁴ <http://likumi.lv/ta/id/253623-grozijumi-civillikuma> [Aplūkots 2015.gads 22.marts]

(nododami piespiedu izpildei) notariālā akta formā taisītas vienošanās par vienreizējiem vai periodiskiem uzturlīdzekļu maksājumiem. Saistību piespiedu izpildes nodošana notāram, autrespāt, ir pozitīvs aspekts, jo dod personām papildus nodrošinājumu attiecīgo saistību izpildei, taču ir arī negatīvais aspekts, praksē uzturlīdzekļu piedziņa neatspoguļojas labvēlīgi, jo ja uzturlīdzekļu prasītājs iegūst labvēlīgu spriedumu tiesā, visu izsaka faktors vai atbildētājs ir maksāspējīgs un vai viņam ir līdzekļi uzturlīdzekļu maksāšanai.

Autoresprāt, laulības šķiršanu bezstrīdus kārtībā funkciju piešķiršana zvērinātam notāram ir guvusi labus panākumus, tāpēc varētu pastāvēt doma, ka arī laulības slēgšanas funkciju tikpat veiksmīgi kā šķiršanas funkciju varētu piešķirt realizēt zvērinātam notāram, jo slēdzot laulību pie zvērināta notāra personas varētu saņemt kvalificēta jurista konsultāciju un noslēgt arī laulības līgumu.

2.LAULĪBAS SLĒGŠANA NOTARIĀTĀ

Zvērinātu notāru iniciatīva par laulības reģistrācijas funkciju līdzās dzimtsarakstu nodaļām un garīdzniekiem ir guvusi Tieslietu ministrijas atbalstu. Šāda iniciatīva paplašinātu notariāta attīstības perspektīvas un dotu izvēles iespējas personām, kurām nav svarīga pati laulību ceremonija, bet gan savstarpējo mantisko attiecību sakārtošana. Notāru padome savu priekšlikumu par laulības slēgšanu pamato ar Sabiedriskās domes pētījuma centra veikto socioloģisko aptauju par tiesisko drošību neregistrētās attiecībās un laulībā, kur tika izanalizēts, ka 41% cilvēku izvēlas dzīvot neregistrētās attiecībās, jo neredz jēgu laulāties, 32% iedzīvotājus no laulības reģistrācijas attur fakts, ka šī ceremonija ir sarežģīts process ar lieliem finanšu ieguldījumiem, 32% nav nonākuši situācijā, ka laulāto statuss ir bijis nepieciešams. Pēc šīs aptaujas datiem tika secināts, ka 22% iedzīvotāju slēgtu laulību, ja to būtu iespējams noslēgt ātri un vienkārši.³⁵ Tiesības laulāties pie zvērināta notāra personām dotu iespēju paplašināt informāciju par normatīvo aktu regulējumu, kas attiecas uz laulāto personiskajām un mantiskajām attiecībām, kā arī līdztekus noslēgt laulības līgumu par mantisko attiecību režīma noteikšanu laulāto starpā.³⁶

Notāru padome ir izteikusi risinājumu, kā varētu notikt laulības slēgšanas process pie notāra (skat.pielikums Nr.1):

1. personas, kas vēlas noslēgt laulību, personīgi vēršas pie zvērināta notāra;
2. noteiktā dienā un laikā personām, kas vēlas noslēgt laulību, un diviem lieciniekiem jāierodas pie zvērināta notāra.

Personas, kas vēlētos noslēgt laulību, personīgi vēršoties pie zvērināta notāra iesniegtu vai uzrādītu zvērinātam notāram laulības noslēgšanai nepieciešamos dokumentus – personu apliecinošus dokumentus; personas, kuras agrāk bijušas citā laulībā, bet ziņas par laulības šķiršanu nav iekļautas Iedzīvotāju reģistrā, uzrādītu dokumentu, kas apliecina, ka tās laulībā vairs nepastāv; ja persona, kas vēlas noslēgt laulību, ir nepilngadīga, tad nepieciešama būtu vecāku, aizbildņu vai bāriņtiesas rakstveida atļauja; ārzemniekam papildus minētajiem dokumentiem būtu jāiesniedz arī

³⁵ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas priekšlikums brīvo juridisko profesiju regulējumā Nr.1-11/3912, Rīga, 2014, 1.lpp

³⁶ Turpat., 2.lpp

attiecīgās ārvalsts kompetentās institūcijas izniegts dokuments par ģimenes stāvokli.³⁷ Pēc attiecīgo dokumentu pārbaudes, zvērināts notārs noskaidrotu: viena vai abu laulājamo tiesības uzturēties Latvijā, ja viena vai abas personas nav Latvijas valsts piederīgie; personu gribu stāties laulībā; vai laulības noslēgšanas lieta nav jau uzsākta; vai nepastāv šķēršļi laulības noslēgšanai, kas ir noteikti Civillikuma 32.,35.,37.,38.pantā. Pēc attiecīgo faktu noskaidrošanas, zvērināts notārs sagatavotu iesniegumu par laulības slēgšanu, pie iesnieguma nolasīšanas un parakstīšanas zvērināts notārs izskaidrotu personām laulības noslēgšanas kārtību, šķēršļus tās noslēgšanai, laulības tiesiskās sekas, laulāto mantiskās un personiskās tiesības, kā arī atbildību, kāda var iestāties, ja zvērinātam notāram sniegtas nepatiesas ziņas un/vai-ja tiek slēgta fiktīva laulība. Kad ieniegums par laulības noslēgšanu tiktu parakstīts un apliecināts, zvērināts notārs to iereģistrētu aktu un apliecinājumu reģistrā, laulības noslēgšanas lietu reģistrā. Iereģistrēšana aktu un apliecinājumu reģistrā notiktu atbilstoši Notariāta likuma regulējumam, taču laulības noslēgšanas lietu reģistrs tiktu izveidots analogi mantojuma reģistram un laulības šķiršanas lietu reģistram.³⁸

Noteiktā dienā un laikā personām, kas vēlas noslēgt laulību, un diviem lieciniekiem jāierodas pie zvērināta notāra. Ja personas vēlas noslēgt laulību šādā kārtībā, zvērināts notārs pārliicinātos, vai nav šķēršļi laulības noslēgšanai un sagatavotu notariālo aktu par laulības noslēgšanu, izskaidrojot akta saturu, nozīmi un tiesiskās sekas. Personām apliecinot to, ka viņas ir sapratušas akta saturu un nozīmi, un ka akts atbilst viņu gribai, zvērināts notārs to apliecinātu, iereģistrētu aktu un apliecinājumu reģistrā, papildinātu attiecīgo ierakstu laulības noslēgšanas lietu reģistrā un ierakstītu ziņas par noslēgto laulību vienotajā civilstāvokļa aktu reģistrā.³⁹ Pēc attiecīgo ierakstu izdarīšanas, zvērināts notārs izsniegtu jaunlaulātajiem noteiktas formas un satura laulības apliecību.

Paplašinot zvērināta notāra kompetenci ar laulības reģistrācijas funkciju, laulības reģistrācijai būtu jānotiek saskaņā ar civilstāvokļa aktu reģistrācijas likumu, izdarot attiecīgos grozījumus. Notariāta likumā būtu jāiekļauj speciālas tiesību normas, kuras raksturīgas tikai zvērinātu notāru procesam. Paplašinot zvērinātu notāru kompetenci ar laulības noslēgšanu, personas, kas vēlēšies laulību noslēgt pie zvērināta notāra,

³⁷ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas priekšlikums brīvo juridisko profesiju regulējumā Nr.1-11/3912, Rīga, 2014, 2.lpp

³⁸ Turpat., 2.lpp

³⁹ Turpat., 2.lpp

dokumentu uzrādīs/iesniegs zvērinātam notāram.⁴⁰ Notāru padome ir izteikusi viedokli, ka zvērināti notāri var nodrošināt kvalitatīvu laulības reģistrācijas procesu – izvērtēt vai laulība nav mēģinājums stāties fiktīvā laulībā, vai laulības noslēgšanai nav likumisku šķēršļu.

Notāru padome, izsakot iniciatīvu uzticēt zvērinātiem notāriem laulības slēgšanas funkciju, paredzēja laulības slēgšanu nostiprināt notariāla akta formā, taču radās problēmjautājumi, kādam ir jābūt dokumentam, kas apliecina laulības slēgšanas apliecību – laulības apliecībai vai notariālajam aktam? Ja laulības apliecība būtu notariāla akta formā, tad tā būtu grūtāk apstrīdama nekā dzimtsarakstu nodaļā un pie garīdznieka izsniegta laulības apliecība.

Saskaņā ar Civillikuma 60.panta 2.daļu, kas nosaka par neesošu atzīstama laulība, kas noslēgta fiktīvi, t. i., bez nolūka izveidot ģimeni, un Civillikuma 62.pantu, kas nosaka par neesošu atzīstama laulība, kuras noslēgšanas laikā viens no laulātajiem bijis tādā stāvoklī, ka nav varējis saprast savas darbības nozīmi vai to vadīt, jāizvērtē, vai vispār notariālā akta formā taisīta apliecība būtu piemērojama.⁴¹ Saskaņā ar Civilprocesa likuma 178.panta 3.daļu, kas paredz, ka zemesgrāmatu, notariālo un citu likumā noteiktajā kārtībā apliecināto aktu patiesumu nevar apšaubīt, tos var apstrīdēt, ceļot atsevišķu prasību,- šī likuma norma neliedz tiesā pierādīt, ka personas griba ir bijusi neīsta. Laulības apliecība notariāla akta formā radītu jautājumus- kāda ir laulības apliecības notariāla akta formā apstrīdēšanas kārtība, kādas ir tās juridiskās sekas, vai ārvalstis apstiprinās šādu formu? Dokumentam, kas apliecinās laulības noslēgšanu pie zvērināta notāra, jābūt noteikta parauga laulības apliecībai, kāda līdz šim ir izsniegta dzimtsarakstu nodaļās un pie garīdznieka. Laulības apliecība attiecas ne tikai uz personām, kuras ir noslēgušas laulību, bet arī istādēm Latvijā un ārvalstīs, tādēļ ieviešot jaunu laulības apliecības formu, tas serežģītu situāciju un radītu problēmsituācijas. Zvērinātu notāru laulības apliecības saturs un forma kā atsevišķs pielikums tiktu iekļauts Ministru kabineta 2013.gada 3.septembra noteikumos Nr.761 „Noteikumi par civilstāvokļa aktu reģistriem”, kas nosaka dzimtsarakstu nodaļā un pie garīdznieka iesniedzamo laulības apliecību paraugus.⁴²

Laulības slēgšanas funkcijas nodošana zvērinātu notāru kompetencē rada ne tikai problēmas par attiecīgo dokumentu formu, bet arī par notāra un dzimtsarakstu nodaļu

⁴⁰ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas priekšlikums brīvo juridisko profesiju regulējumā Nr.1-11/3912, Rīga, 2014, 2.lpp

⁴¹ Turpat., 4.lpp

⁴² Turpat., 4.lpp

intitucionālo piederību. Zvērināti notāri intitucionāli ir piederīgi tiesu varai, turpretī dzimtsarakstu nodaļas ir pakārtotas administratīvajam procesam. Pārsūdzības gadījumā zvērinātu notāru atteikumu laulāt apstrīdētu vispārējās jurisdikcijas tiesā, bet dzimtsarakstu nodaļas atteikumu administratīvā procesa kārtībā, tas, savukārt, veidotu atšķirīgu tiesu praksi.

Autore uzskata, lai neveidotos atšķirīga tiesu prakse, laulības reģistrācijas funkcija jānodod vai nu zvērinātam notāram, vai nu dzimtsarakstu nodaļām. Ja attiecīgi tiktu laulības reģistrācija nodota tikai zvērinātam notāram, notāru funkciju loks paplašinātos, mantisko attiecību sakārtošanai tiktu pievērsta lielāka uzmanība, taču, autores prāt, notārs nespētu pārņemt visu laulības slēgšanas funkciju tikai savā profesionālajā darbībā, ja tā tas būtu, būtu jāpalielina vai nu notāru skaits, vai jānosaka obligāti katram notāram notāra palīgs, lai paveiktais darbs ir tikpat kvalitatīvs, kā līdz šim. Ja laulību slēgtu tikai zvērināts notārs, tas radītu lielu ažiotažu no dzimtsarakstu nodaļu puses, būtu jāveic vēl lielāki grozījumi un rastos vēl lielākas neskaidrības no sabiedrības puses. Ja laulības slēgšanas funkciju nodotu dzimtsarakstu nodaļai, nekas nemainītos. Gadījumā, ja zvērinātiem notāriem līdzās dzimtsarakstu nodaļām piešķir šo funkciju, autoresprāt būtu jāizveido kopējs laulības reģistrācijas tīkls starp dzimtsarakstu nodaļām un notariātu, lai iereģistrētie dati parādītos abos tīmekļos.

Starp dzimtsarakstu nodaļām un Valsts robežsardzi laika gaitā ir attīstījusies un izveidojusies prakse saistībā ar fiktīvo laulību riksu novēršanu. Dzimtsarakstu nodaļas sazinās ar Valsts robežsardzi, kad pastāv pamatotas aizdomas, kad Latvijas pilsoņi vai nepilsoņi vēlas noslēgt laulību fiktīvi ar trešo valstu pilsoņiem. Svarīgi, lai zvērināti notāri līdz ar laulība slēgšanas funkciju piešķiršanu līdzvērtīgi spētu konstatēt un novērst fiktīvo laulību riskus, kā arī pārņemt starp dzimtsarakstu nodaļām un Valsts robežsardzi izveidojušos praksi.⁴³

Dzimtsarakstu nodaļa ir pastarpinātās pārvaldes iestāde, proti, tā ir atvasinātas publiskās personas - pašvaldības - iestāde, kura darbojas publiskās personas vārdā un kurai ar normatīvo aktu noteikta kompetence valsts pārvaldē, piešķirti finanšu līdzekļi tās darbības īstenošanai un ir savs personāls, laulības slēgšana dzimtsarakstu nodaļās ir saistīta ar ienākumiem pašvaldību budžetā. Piešķirot zvērinātam notāram laulības reģistrācijas funkciju, tā var radīt zaudējumus dzimtsarakstu nodaļām. Saskaņā ar Notāru padomes izteikto priekšlikumu, laulības reģistrācijas takse varētu būt 71,14 euro, kas

⁴³ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas priekšlikums brīvo juridisko profesiju regulējumā Nr.1-11/3912, Rīga, 2014., 4.lpp

aptvertu visu laulības noslēgšanas procesu - notāra konsultāciju, ieskatīšanos valsts informācijas sistēmās, iesniegumu par laulības noslēgšanu, laulības noslēgšanas akta taisīšanu un tā izrakstus, laulības apliecības.⁴⁴ Noslēdzot laulību dzimtsarakstu nodaļā bez svinīgas laulības ceremonijas, jāmaksā tikai par valsts nodevu 14 eur apmērā, kas būtiski atšķiras no laulības reģistrācijas takses pie zvērinātiem notāriem, kura ir sadārdzināta ar valsts nodevu, amata atlīdzību, ieskatīšanos Iedzīvotāju reģistrā, Nederīgo dokumentu reģistrā. Slēdzot laulību dzimtsarakstu nodaļā saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr.906 „Par civilstāvokļa aktu reģistrācijas valsts nodevu”⁴⁵ 8.punktu no valsts nodevas atbrīvo (uzrādot attiecīgu statusu apliecināšu dokumentu):

- 8.1. personu ar I vai II invaliditātes grupu;
- 8.2. personu, kura atrodas pilnā valsts vai pašvaldības apgādībā;
- 8.3. personu, kura normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā ir atzīta par trūcīgu;
- 8.4. bāreni vai bez vecāku gādības palikušu bērnu pēc pilngadības sasniegšanas līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai;
- 8.5. daudzbērnu ģimeni, ja tai un vismaz trim tās aprūpē esošiem bērniem, tai skaitā audžuģimenē ievietotiem un aizbildnībā esošiem, ir noteikta viena deklarētā dzīvesvieta vai papildu adrese.

Pamatojoties uz Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas priekšlikumiem par zvērināta notāra kompetences papildināšana ar laulības slēgšanu, nav atrunāta attiecīgā statusa personu atbrīvošana no valsts nodevas. Tādejādi dzimtsarakstu nodaļās šīm personu grupām, kurām ir attiecīgā invaliditātes grupa par valsts nodevu nebūs jāmaksā. Taksēs par zvērinātā notāra profesionālo darbību nav atrunātas personu atbrīvošana no valsts nodevas, ja tam ir kāda no invaliditātes grupām, notārs, rakstot nostiprinājuma lūgumu, var lūgt zemesgrāmatu atbrīvot no valsts nodevas, ja darbība notiek starp māti un dēlu. Ja zvērinātam notāram tiktu pišķirta laulības reģistrācija funkcija, likumā vajadzētu atrunāt arī personu ar attiecīgo invaliditātes grupu atbrīvošanu no valsts nodevas.

⁴⁴ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas priekšlikums brīvo juridisko profesiju regulējumā Nr.1-11/3912, Rīga, 2014, 5.lpp

⁴⁵ Ministru kabineta noteikumi Nr.906 par civilstāvokļa aktu reģistrācijas valsts nodevu. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 15.aprīlī]

Dzimtsarakstu nodaļa	Noslēgto laulību skaits (01.01.2014.-30.05.2014.)	Laulību skaits tikai samaksājot valsts nodevu (01.01.2014.-30.05.2014.)
Jelgavas pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa	114	37
Rēzeknes pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa	65	32
Valmieras pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa	47	16
Cēsu novada Dzimtsarakstu nodaļa	38	1
Bauskas novada Dzimtsarakstu nodaļa	28	4
Ventspils pilsētas Dzimtsarakstu nodaļa	28	4
Gulbenes novada Dzimtsarakstu nodaļa	17	10
Aizkraukles novada Dzimtsarakstu nodaļa	13	8
Valkas novada Dzimtsarakstu nodaļa	12	1

Tabulā ir skatāms Tieslietu ministrijas apkopojums no lielākajām dzimtsarakstu nodaļām par noslēgto laulību skaitu, atsevišķi atdalot to laulības skaitu, kas dzimtsarakstu nodaļā ir noslēgts bez svinīgas ceremonijas. No tabulas datiem ir secināms, ka personas laulību vēlas lielākoties noslēgt svinīgā ceremonijā, taču vienlaikus tiek nodrošināta bieža laulības slēgšana bez svinīgas ceremonijas.⁴⁶

Profesors Jānis Rozenfelds šķēršļus laulību slēgšanas iespējai pie notāra nesaskata. Viņaprāt, šādas papildu iespējas ieviešana tikai tuvinātu laulības noslēgšanas faktu tā pamata domai – mantisko attiecību sakārtošanai. Profesors Jānis Rozenfelds

⁴⁶ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas priekšlikums brīvo juridisko profesiju regulējumā Nr.1-11/3912, Rīga, 2014, 5-6.lpp

norāda, ka liecinieki jebkuram aktam nodrošina publicitāti, taču liecinieku funkciju mūsdienās aizstāj laulību reģistrs.⁴⁷

Pierīgas dzimtsarakstu nodaļu vadītāji laulības slēgšanas funkciju piešķiršanu notāram nevērtē pozitīvi. Dzimtsarakstu nodaļas uzskata, ka jau tagad iespējams laulāties bez lielas ceremonijas, piedaloties vien lieciniekiem, ja vien jaunais pāris vēlas privātumu. Dzimtsarakstu nodaļu prāt, ja laulības turpmāk varēs noslēgt pie notāra, pazudīšot laulības ceremonijas jēga, padarot laulības noslēgšanas brīdi par dokumentu parakstīšanu. Olaines dzimtsarakstu nodaļās vadītāja Ināra Brencē izsaka viedokli, ka šādi tiks nonivelēts laulības institūts un zudīs vēsturiskā laulības ceremonijas jēga, stāšanās laulībā būs padarīta tikai par darījumu starp diviem cilvēkiem.⁴⁸

Rēzeknes dzimtsarakstu nodaļas vadītāja Inese Upeniece izteikusi šādu viedokli par laulības slēgšanas funkciju piešķiršanu notāram:” Rodas iespaids, ka notāriem, salīdzinājumā ar dzimtsarakstu nodaļām, būs īpašas privilēģijas, notāri laulās vai nu ar, vai bez lieciniekiem, un tad, kad cilvēkiem vajadzēs, cik saprotams, negaidot likumā noteikto mēneša termiņu. Vienā valstī- viens likums visiem, vai nē? Sanāk, ka nē. Kad bija runāts par laulības šķiršanām, ko veiks notāri, kā argumentu notāru padome norādīja to, ka nav ētiski vienā vietā reģistrēt laulības un turpat šķirt. Tagad būs ētiski? Netika ņemts vērā arī fakts, ka dzimtsarakstu nodaļas ar laulības šķiršanām nodarbojās līdz 1993.gadam, un pie mums noteikti tas arī būtu lētāk, pie tam būtu iespēja arī papildināt pašvaldības budžetu.”⁴⁹

Tiesiskā valstī likumdevējam ir jā rūpējas par vienvērtīgu likuma normu piemērošanu un likuma nepilnību problēmsituāciju atrisināšanu. Tādējādi nav pieļaujama situācija, kurā vienas un tās pašas tiesiskās attiecības tiek risinātas dažādi un tiesību normas adresāts nav pat spējīgs prognozēt, kā konkrētā tiesību norma tiks piemērota attiecībā pret viņu. Zvērinātu notāru darbība tiek uzraudzīta vispārējās jurisdikcijas tiesā, dzimtsarakstu nodaļu rīcība tiek uzraudzīta administratīvajā tiesā. Secināms, ka attiecībā uz šiem institūtiem nav iespējams veidot vienotu judikatūru. Šī brīža regulējuma jau viena un tā pati funkcija - laulību bezstrīdus izšķiršana - tiek vienlaikus uzticēta diviem institūtiem, kuru uzraudzības mehānismi atšķiras, pastāv

⁴⁷ <http://skaties.lv/latvija/sabiedriba/dzimtsarakstu-nodas-kritize-to-ka-latvija-vares-laulibu-slegt-pie-notara/> [Aplūkots 2015.gads 16.aprīlī]

⁴⁸ <http://www.aprinkis.lv/sabiedriba/gimene/item/22525-sogad-iespejams-nolegt-laulibu-vares-ari-pie-notara-pierigas-dzimtsarakstu-nodas-sadu-ieveri-kritize>[Aplūkots 2015.gads 16.aprīlī]

⁴⁹ Sarakste ar Rēzeknes dzimtsarakstu nodaļas vadītāju Inesi Upenieci. 2015. gada 6.martā

risks, ka tiek pārkāpts tiesību vienotības saglabāšanas princips. Proti, pastāv risks, ka praksē atklātās laulību bezstrīdus izšķiršanas regulējošo likumu nepilnību problēmsituācijas var risināt dažādi, kā rezultātā var tikt apdraudēta tiesiskā stabilitāte šajā sociālo attiecību jomā.⁵⁰ Tātad piešķirot laulības slēgšanas funkciju notāram, pastāvēs vēl viens risks, kas apdraudēs tiesisko stabilitāti sociālo attiecību jomā.

Autores prāt, laulības slēgšanas funkcijas piešķiršana notāram atdalītu tās iedzīvotāju grupas, kurām interesē mantisko attiecību sakārtošana un iedzīvotāju grupas, kurām ir svarīgs estētiskais faktors – ceremonija, nevis mantisko attiecību sakārtošana.

Negatīvs aspekts varētu būt apstākļi par atkārtotu tiesisko attiecību risināšanu dažādi, laulības kopējā reģistra sistēmas datu bāzes izveidošanā, tiktu apdraudēta tiesiskā stabilitāte, kā arī rastos nepieciešamība ieviest likuma grozījumus. Ja laulības slēgšanas funkciju nodos notāru kompetencē, tad diskutabla būs dzimtsarakstu nodaļu nepieciešamība, ja Latvija vadīsies pēc Igaunijas parauga, tad arī Latvijas notārs varēs salaululāt arpus savas prakses un apgabala vietas tāpat kā dzimtsarakstu nodaļa. Notariāta likuma II nodaļā ir noteikts, ka zvērinātiem notāriem ir jāveic eksāmeni un kvalifikācijas pārbaudes, lai notāri varētu kvalitatīvi realizēt laulības slēgšanas funkciju.

Saskaņā ar Igaunijas Notariāta likuma⁵¹ 2.panta 1.daļu notāri ir oficiālas amatpersonas, kuriem valsts ir piešķirusi pilnvaras pēc personas pieprasījuma apliecināt faktus un apstākļus, kam ir juridiska nozīme, un veikt citas notariālās darbības, lai nodrošinātu tiesisko paļāvību.

Igaunijā notāri pēc pieprasījuma veic šādas notariālās darbības:

- notariālo apstiprināšanu un notariālā apliecināšana ;
- mantojuma procedūras;
- laulību noslēgšanas un šķiršanas apstiprināšana;
- apostilles izdošana (apliecinājumiem vai citiem dokumentiem);
- naudas, vērtspapīru un dokumentu pieņemšana glabāšanā;
- iespējas nodrošināšana iepazīties ar ierakstiem mantas un zemes reģistros;

⁵⁰ Bērtainis S. Kompetences dalījums starp notāriem un dzimtsarakstu nodaļām. Jurista vārds, 2010. 9.marts, nr.10. Pieejams: <http://www.juristavards.lv>. [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

⁵¹<http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X50001K8&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=notariaadiseadus>[Aplūkots 2015.gads 17.aprīlī]

- pilnvarojuma dokumentu izsludināšana par spēkā neesošiem, pamatojoties uz Notariālo darbību likumu;
- ar advokāta, kurš darbojas samierinātāja statusā, vai cita notāra starpniecību noslēgtu vienošanos atzīšana par izpildāmām;
- pēc juridiskās personas pieprasījuma tās saimnieciskā gada pārskata iesniegšana tiesai, kas uztur reģistru;
- apliecību izsniegšana par Igaunijā izpildāmu notariālo dokumentu sagatavošanu.⁵²

Igaunijā notāri laulības reģistrācijas funkciju līdztekus dzimtsarakstu nodaļām un baznīcai realizē jau kopš 2010.gada 1.jūlija. Salīdzinot Igaunijas notariātu ar Latvijas, Igaunijā notāriem ir paplašināta kompetence, kas notāriem līdzīgi kā dzimtsarakstu nodaļām sniedz tiesības noslēgt un šķirt laulību, nodarboties ar samierināšanu un ārpus tiesas strīdu izšķiršanu. Saskaņā ar Igaunijas Notariāta likumu notārs var noslēgt laulību nevis tikai savā prakses vietā, bet arī ārpus biroja telpām un profesionālās darbības apgabala (Notariāta likums 36.panta 4.daļa).⁵³

Personām noslēdzot laulību Igaunijā pie notāra, ir jāiesniedz iesniegums par laulības noslēgšanu. Attiecīgā notāra biroja darbinieks ir arī liecinieks laulības noslēgšanai. Personām ieniedzot laulības noslēgšanas iesniegumu, jāuzrāda personu apliecinošs dokuments. Ja kāda no personām agrāk ir precējusies, tad notāram ir jāuzrāda laulības šķiršanas dokuments. Slēdzot laulību Igaunijā, notārs nolasa protokolu, nevis ierakstu aktu grāmatā. Laulība tiek noslēgta tajā brīdī, kad jaunlaulātie viens otram pasaka "Jā" vārdu. Pēc tam jaunlaulātajiem jāparaksta protokols, bet notāram jāveic ieraksts reģistra grāmatā. Pēc attiecīgo ierakstu izdarīšanas, notārs izdrukā katram jaunlaulātajam izziņu par laulības noslēgšanu.⁵⁴

Ierodoties jebkurā valsts iestādē, personām nav nepieciešams uzrādīt izziņu par laulības noslēgšanu, jo visi nepieciešamie dati ir atrodami reģistrā. Tādējādi personām nav nepieciešams attiecīgu iestāžu izziņu un dokumentu kopiju pieprasīšana, jo dati ir pieejami attiecīgajā reģistrā, nepieciešams ir uzrādīt personu apliecinošu dokumentu.

Igaunijā notāriem peišķirot laulības slēgšanas funkcija, notāri sniedz juridisku konsultāciju par partnerattiecību sakārtošanas iespējām, kā vislabāk noregulēt

⁵² https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-ee-lv.do?init=true&member=1 [Aplūkots 2015.gads 17.aprīlī]

⁵³ <http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X50001K8&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=notariaadiseadus> [Aplūkots 2015.gads 17.aprīlī]

⁵⁴ <http://www.seti.ee/modules/news/article.php?storyid=38425> [Aplūkots 2015.gads 17.aprīlī]

savstarpējās mantiskās attiecības un kā nodrošināt savu un bērnu labklājību, novēršot iespējamās problēmsituācijas nākotnē.⁵⁵

Igaunijas notārs Prijdu Pjarna izsaka viedokli, „ka galvenā atšķirība laulības slēgšanai nevis dzimtsarakstu nodaļā, bet gan pie notāra ir tāda, ka pārim būs vienkāršak nodrošināties šķiršanas gadījumā, noslēdzot laulības līgumu. Notārs, kas ir kvalificēts kā speciālists ar juridisko izglītību, var sagatavot attiecīgos dokumentus, lai īpašumu dalot laulības šķiršana noritētu bez sarežģījumiem”.⁵⁶

2.1.2.Problēmaspekti neregistrētās partnerattiecībās

Laulība ir vienīgais veids, kā valsts un pašas personas var sniegt drošību sev un saviem ģimenes locekļiem, kas nav asinsradnieki. Mūsdienās ir izveidojies jauns kopdzīves veids – faktiskā laulība, kas ir personu kopdzīve bez laulības reģistrācijas likumā noteiktajā kārtībā un attiecīgi bez likumā noteiktas personīgo un mantisko attiecību regulēšanas.⁵⁷ Atrodies neregistrētās partnerattiecību modelī, partneri no juridiskā viedokļa ir sveši cilvēki, un neregistrēto attiecību tiesiskās drošības garantēšanai, personām būtu jāpievērš īpaša uzmanība tiesiskajai drošībai, jo neregistrētas partnerattiecības var radīt riskus – mantojuma, ģimenes, saistību, nodokļu u.c. tiesībās.

Divas trešdaļas Latvijas iedzīvotāju personīgi ir saskārušies ar problēmsituācijām neregistrētu attiecību dēļ vai pazīst kādu, kuru tās skārušas. Visbiežāk nenoformētu attiecību riski izgaismojas smagās un sarežģītās dzīves situācijās – kādam no kopdzīves partnerim ejot bojā, sastopoties ar nopietnām veselības problēmām, arī attiecību izbeigšanās gadījumā. Latvijā 39% iedzīvotāju paši ir saskārušies vai pazīst kādu, kas ir saskāries ar situāciju, kad partneris atteicies maksāt uzturlīdzekļus, 30% iedzīvotāju ir saskārušies vai zina par gadījumiem, kad, attiecībām beidzoties, radušies sarežģījumi ar kopīgas mantas sadali, savukārt piektā daļa iedzīvotāju ir saskārušies ar situāciju, kad, attiecībām beidzoties, partneri nevar sadalīt īpašumu, kur kopīgi dzīvojuši, piemēram, atstājot otru partneri bez kopīpašuma daļas, kas bija reģistrēta uz otra vārda.⁵⁸

⁵⁵ <http://nra.lv/latvija/112758-notari-jau-skir-vai-ari-laulas.htm>[Aplūkots 2015.gads 17.aprīlī]

⁵⁶ <http://rus.postimees.ee/70295/pbk-brak-mozhno-budet-zakljuchit-i-u-natariusa>[Aplūkots 2015.gads 17.aprīlī]

⁵⁷ Kalna S. Ģimenes un mantojuma tiesības. Rīga 2009, 37.lpp.

⁵⁸ <http://www.notary.lv/lv/actual/news/entry/205/>[Aplūkots 2015.gads 17.aprīlī]

Likumā „Par dzīvojamo telpu īri”⁵⁹ - 9.pantā ir noteikts, ka - īrniekam ir tiesības iemitināt viņa īrētajā dzīvojamā telpā savu laulāto, vecākus (adoptētājus), darbnespējīgos brāļus un māsas un pilngadīgos bērnus, kuriem nav savas ģimenes, ja tam piekrituši visi attiecīgajā dzīvojamā telpā dzīvojošie īrnieka pilngadīgie ģimenes locekļi un ja iepriekš par to rakstveidā informēts izīrētājs. Saskaņā ar šo likuma normu, īrniekam ir jāprasa atļauja izīrētājam, ja viņš vēlas izmitināt savu partneri no neregistrētām partnerattiecībām, taču izīrētājs to var aizliegt. Turpretī, ja personas ir noslēgušas laulību, tas dod tiesisku pamatu abiem laulātajiem uzturēties kopā, kā arī laulātā nāves vai rīcībnespējas gadījumā rodas tiesības īres līguma noslēgšanai nemainot īres līguma nosacījumus.⁶⁰

Saskaņā ar Civillikuma 391.pantu – pēc likuma aicināti mantot: laulātais, radnieki un adoptētie. Ja personas dzīvo neregistrētās attiecībās, nerodas tiesības uz mantojumu pēc likuma, jo faktiskās laulības mantojuma tiesības nerada. Neatņemamās daļas tiesīgie ir laulātais un lejupejie, bet, ja nav lejupejo, kas pārdzīvojuši mantojuma atstājēju, tad laulātais un tuvākās pakāpes augšupējie (Civillikuma 423.pants). Tādējādi, personām dzīvojot neregistrētās partnerattiecībās, nav tiesību izprasīt neatņemamo daļu no mantojuma. Ja mantojuma atstājējs iepriekš nav sastādījis testamentu vai noslēdzis mantojuma līgumu, neregistrētajam partnerim zūd tiesības mantot mantu. Ja testaments vai mantojuma līgums ir sastādīts, tad neatņemamās daļas tiesīgie var izprasīt savu neatņemamo daļu, samazinot iespēju iegūt lielāku mantojuma masu.⁶¹

Autoresprāt, lai nenotiktu šādas situācijas personu kopdzīvē, kā viens no risinājumiem ir laulības noslēgšana. Ja kāds no partneriem vai abi laulību noslēgt nevēlās, tad, lai nerastos problēmsituācijas neregistrētas partnerattiecības, tad pie zvērināta notāra var noslēgt noslēdzot mantojuma līgumu vai testamentu.

Neregistrētās partnerattiecībās var rasties problēmsituācijas no ģimenes tiesību viedokļa, saskaņā ar Civillikumu 155.pantu. Paternitātes atzīšana notiek, ja bērna tēvs un māte personiski iesniedz kopīgu iesniegumu dzimtsarakstu nodaļā vai dzimtsarakstu nodaļai adresētu iesniegumu, uz kura notariāli apliecināts iesniedzēju paraksta īstums. Situācijā, ja māte nav laulībā un līdz dzimšanas reģistrācijai bērna paternitāte nav noteikta vai atzīta, dzimšanas reģistrā tiek izdarīts ieraksts tikai par bērna māti. Turpretī, ja partneriem būtu noslēgta laulība, bērna reģistrēšana būtu vienkāršāka un bez

⁵⁹ Likums „Par dzīvojamo telpu īri”: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2015.gada 16.martā]

⁶⁰ SKC – 695 2007. gada 10.oktobra spriedums

⁶¹ Juridiskais pētījums „Par vīrieša un sievietes neregistrētu partnerattiecību tiesisko regulējumu Eiropā un Latvijā, 2008.gada decembrī Rīgā, EVERSHEDES BITANS 16.lpp

sarežģījumiem, jaundzimušajam piedzimstot reģistrētās partnerattiecībās saskaņā ar Civillikuma 146.panta otro daļu par tēvu bērnam, kurš piedzimis sievietei laulības laikā vai ne vēlāk kā 306.dienā pēc tam, kad laulība izbeigusies ar vīra nāvi, laulības šķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu, uzskatāms bērna mātes vīrs (paternitātes pieņēmums), kas dod iespēju reģistrēt jaundzimušo arī tikai tēvam.

Personām, kuras nav reģistrētā laulībā, rodas šķēršļi kopējā adoptācijas realizēšanā. Partneriem, kuriem nav noslēgta laulība, saskaņā ar Civillikuma 166.pantu - personas, kas savā starpā neatrodas laulībā, nevar adoptēt vienu un to pašu bērnu. Ieviešot šo likuma normu, likumdevēja nodoms bija pasargāt bērnu no psiholoģiskiem pārdzīvojumiem, kas var rasties adoptētajam bērnam, ja pāris izšķiras, jo laulība dod papildus stabilitāti un drošību bērnam.⁶² Autores prāt, risinājums šādā problēmsituācijā ir partneriem noslēgt laulību, lai viņi varētu adoptēt vienu un to pašu bērnu, bet, ja personas nevēlas reģistrēt attiecības, tad saskaņā ar likumu katrs var adoptēt atsevišķu bērnu vai tikai viens no viņiem var adoptēt bērnu.

Dzīvojot faktiskā laulībā var rasties arī problēmasituācijas no lietu tiesību aspekta, piemēram, ja īpašums ir reģistrēts uz viena partnera vārda, neregistrētās partnerattiecībās partnerim nav nekādu tiesību uz īpašumu, kas reģistrēts uz otra vārda, pat ja tas iegādāts un uzturēts par kopīgiem līdzekļiem. Saskaņā ar Civillikuma 994.pantu par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatā.

Autores prāt, personām atrodies laulībā ir izvēles iespējas nodrošināt savas attiecības juridiski un noteikt mantisko attiecību veidu: visas mantas šķirtība vai mantas kopība. Lai nerastos jebkādas problēmasituācijas neregistrētās partnerattiecībām, personām būtu ieteicams noslēgt vienošanos par mantas sadali.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, pāriem, kas dzīvo neregistrētās partnerattiecībās, kuriem ir nepilgadīgi bērni, kopīga dzīvesvieta, kopīga kustama vai nekustama manta, lai nerastos iepriekš minētās situācijas būtu ieteicams noslēgt laulību. Ja personas nevēlās noslēgt laulību, ir iespējami citi risinājumi, taču laulātajam likuma priekšā ir lielākas iespējas nekā partnerim, kuriem savstarpēji ir neregistrētas partnerattiecības. Partneriem neregistrētās partnerattiecībās pastāv riski, turpretī personām atrodies laulībā, likums aizsargā laulāto un nosaka attiecīgās iespējas, piemēram, laulātais saņem pusi no mantojumu kā pārdzīvojušais laulātais, laulātais ir neatraidāmais mantinieks. Šobrīd laulību ir iespējams noslēgt dzimtsarakstu nodaļās vai

⁶² Kalna S. Ģimenes un mantojuma tiesības. Rīga 2009, 37.lpp.

pie garīdznieka, taču, ja laulību būtu iespējams noslēgt pie zvērināta notāra, tas atvieglotu mantisko attiecību sakārtošanu, personām būtu iespējams saņemt kvalificēta jurista konsultāciju pie laulības noslēgšanas, kā arī pie notāra varētu uzreiz noslēgt laulības līgumu, turpetī dzimtsarakstu nodaļās un pie garīdznieka to nav iespējams noformēt. Personām ir jānoslēdz laulība attiecīgajā iestādē un tikai tad laulātie var doties pie notāra noslēgt laulības līgumu.

3.LAULĪBAS BEZSTRĪDUS KĀRTĪBĀ ŠĶIRŠANA NOTARARIĀTĀ

Laulība Latvijā var tikt šķirta tiesā un kopš 2011.gada 1.februāra grozījumiem Civillikumā, Civilprocesa likumā, Civilstāvokļa aktu likumā un Notariāta likumā, laulības šķiršanas funkcija ir piešķirta zvērinātam notāram, nolūkā mazināt un izlīdzināt tiesu noslodzi, kā arī saīsināt izskatīšanas termiņus un paaugstināt tiesu efektivitāti.⁶³

Saskaņā ar Notariāta likuma C sadaļas 65.pantu Zvērinātam notāram piekrīt: 1) taisīt notariālos aktus; 2) taisīt apliecinājumus; 3) pieņemt glabājumā naudu, vērtspapīrus un dokumentus; 3¹) pieņemt glabājumā saistības priekšmetu; 4) vest mantojuma lietas; 5) sastādīt mantas dalīšanas projektus likumā paredzētajos gadījumos; 5¹) vest laulības šķiršanas lietas; 6) veikt citas likumos paredzētās darbības.

Laulātajiem nonākot līdz slēdzienam par laulības šķiršanu bezstrīdus kārtībā, saskaņā ar Civillikuma 70.pantu jāiesniedz notāram iesniegums par laulības šķiršanu, kas sastādīts Notariāta likumā noteiktajā kārtībā. Kad ir saņemts abu laulāto kopīgs iesniegums par laulības šķiršanu, pirms tam pārlicinoties, vai šo laulības šķiršanas lietu nav uzsācis cits zvērināts notārs, tiek uzsākta laulības šķiršanas lieta. Zvērināts notārs, kas saņēmis iesniegumu par laulības šķiršanu, attiecīgo lietu reģistrē laulības šķiršanas lietu reģistrā (Notariāta likuma 330.pants).

Laulības šķiršanai pie notāra, obligāts priekšnoteikums ir vienošanās par laulībā dzimuša bērna aizgādību, bērna uzturlīdzekļiem, kopīgās mantas sadali. Ja laulātie savstarpēji nespēj vienoties, notārs laulību nešķir (Civillikuma 77.pants), attiecīgos prasījumus izšķir tiesa vienlaicīgi kopā ar prasību par laulības šķiršanu.

Iesniegumu par laulības šķiršanu notārs taisa kā notariālo aktu un pievieno laulības apliecības oriģinālu vai dzimtsarakstu iestādes izsniegtu norakstu vai izrakstu, vai izziņu no civilstāvokļa aktu reģistra. Ja laulātajiem ir kopīgs nepilngadīgs bērns vai kopīga manta, iesniegumam par laulības šķiršanu pievieno rakstveida vienošanos par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesībām, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali (Notariāta likms 329.panta trešā daļa).

⁶³ Tieslietu Ministrija. Zvērināti notāri veiksmīgi skata bezstrīdus laulības šķiršanas lietas. Jurista vārds, 2014. 13.augusts. Pieejams: <http://www.juristavards.lv>. [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

Pēc laulības šķiršanas lietas uzsākšanas zvērināts notārs abiem laulātajiem dod samierināšanās laiku 30 dienas pēc lietas uzsākšanas – šajā termiņā vienam vai abiem laulātajiem ir tiesības atsaukt savu iesniegumu. Jā abi, vai kāds no laulātajiem vēlas atsaukt savu laulības šķiršanas iesniegumu, tad ir jāvērsas pie notāra, kura pārziņā atrodas šķiršanās lieta, vai arī pie cita notāra, lai apliecinātu savu parakstu uz laulības šķiršanas iesnieguma atsaukuma, atsaukumu izsaka rakstiski un bez jebkādiem nosacījumiem.

Laulātajiem nav jānorāda iemesls, kāpēc laulātais atsakās šķirt laulību, ja atsaukums iesniegts noteiktajā termiņā, zvērināts notārs izbeidz laulības šķiršanas lietu, ja atsaukumu iesniedzis viens laulātais, zvērināts notārs informē otru laulāto par atsaukumu un laulības šķiršanas lietas izbeigšanu. (Notariāta likums 334.pants). Izbeigta laulības šķiršanas lieta nav atjaunojama, taču tas nav šķērslis jaunam laulības šķiršanas iesniegumam. Zvērinātam notāram samaksātā amata atlīdzība gan netiks atdota – par jaunu lietu atlīdzība būs jāmaksā vēlreiz. Ja zvērināts notārs 30 dienu laikā nav saņēmis atsaukumu, viņš šķir laulību, sagatavojot notariālo aktu par to – laulības šķiršanas apliecību. Laulību uzskata par šķirtu no dienas, kad zvērināts notārs sagatavojis laulības šķiršanas apliecību.⁶⁴

Notāri līdz šim ir ļoti veiksmīgi spējuši no tiesām pārņemt tās funkcijas, kuru īstenošana vismazāk bija saistīta ar tiesas spriešanu pēc būtības, sākot jau ar mantojumu lietu vešanu. Nav mazsvarīgi, ka notāri paši nāca ar šādu iniciatīvu un ieguvumi gan sabiedrībai, gan tiesu varai to darba atslogošanā bijuši vērtīgi. Kā ļoti labu piemēru varu minēt arī laulības bezstrīdus šķiršanas lietas.

Izvērtējot notāru darbību laulības šķiršanas lietās, nevar uzskatīt, ka šajās lietās notāri veic tikai tīri tehnisku funkciju. Notāri arī šajās lietās aktīvi iesaistās laulāto konsultēšanā un padomu došanā, saskaņojot pušu gribu un intereses, un rezultātā klienti saņem visai viegli un ātri pieejamu, kvalitatīvu pakalpojumu, nodrošinot tiesisko drošību un stabilitātes vairošanu sabiedrībā.⁶⁵ Konsultācija laulības šķiršanā izpaužas kā paskaidrojums, padoms, ko dod notārs attiecīgajā jautājumā. Notāra konsultēšana ir paskaidrošana un padomu došana klientam civiltiesiskos jautājumos. Paskaidrojums un padoms ir konsultācijas sastāvdaļas. Paskaidrojumu Latviešu valodas vārdnīca iztulko

⁶⁴ <http://www.la.lv/skiršanas-pie-notara/> [Aplūkots2015.gads 22.marts]

⁶⁵ Žurnāls "Latvijas Notārs" Pieejams: <http://www.juristavards.lv.> [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

kā to, ar ko paskaidro. Paskaidrot nozīmē padarīt saprotamu.⁶⁶ Skaidrot – Stāstot, rakstot, arī rādot panākt, ka kādam (kas) kļūst zināms, saprotams.⁶⁷ Atbilstoši notāra profesijas deontoloģijai konsultēšana jāveic pie jebkura notariāla apliecinājuma.

Latīņu tipa notariāta funkcijas ir ne tikai notariāla apliecināšana un konsultēšana, bet arī mediācija. Mediācijas procesā pusēm ir maksimāla kontrole lēmumu pieņemšanā un strīda risinājuma nosacījumu noteikšanā. Savukārt mediatora uzdevums ir, izmantojot dažādas metodes un profesionālās prasmes, palīdzēt pusēm sasniegt brīvprātīgu un savstarpēji pieņemamu strīda risinājumu.⁶⁸ Notāra pienākums ir izmantot mediatora prasmes, piemēram, situācijās laulību šķirot strīds pastāv, bet laulātie nevēlas tiesāties, tad ir iespējams izmantot notāra kā mediatora pakalpojumus, lai atrisinātu strīdu un tad laulību šķirt pie notāra.

Ņemot vērā Latvijas Zvērinātu notāru padomes pārskatus par zvērinātu notāru darbībām sagatavoto statistiku, zvērināti notāri 2011.gadā izskatījuši 5783 bezstrīdus laulības šķiršanas lietas, 2012.gadā - 5273, 2013.gadā – 4994, laikā no 2014.gada 1.janvāra līdz 30.jūnijam zvērināti notāri izskatījuši 2229 bezstrīdus laulības šķiršanas lietas.⁶⁹(skat.pielikums Nr.2) Pamatojoties uz minētajiem datiem, autore secina, ka zvērināti notāri ir pierādījuši, ka tiek galā ar laulības šķiršanas funkciju, atslogojot un samazinot tiesu noslodzi. Samazinot tiesu noslodzi un samazinot lietu izskatīšanas termiņu ir sasniegts minēto likumu grozījumu mērķis, un zvērināta notāri veiksmīgi izskata viņu kompetencē nodotās bezstrīdus laulības šķiršanas lietas.

3.1.Problēmaspekti bezstrīdus laulības šķiršanā notariātā

Notāra pienākums ir pārbaudīt notariālā akta dalībnieku identitāti, rīcībbspēju un pārstāvības tiesības. Notārs, taisot notariālo aktu, pārbauda fiziskas personas identitāti pēc personu apliecinoša dokumenta, un akta taisīšanas dienā personas datus tiek pārbaudīti Iedzīvotāju reģistrā, par ko tiek izdarīta attiecīgā atzīme notariālajā aktā.⁷⁰ Praksē rodas problēmas ar to, ka nereti nesaskan Iedzīvotāju reģistra sniegtā informācija ar tiem dokumentiem, kuri tiek uzrādīti zvērinātiem notāriem, piemēram, pasē cilvēkam ir divi vārdi, bet reģistrā - viens, vai arī - zvērinātam notāram tiek iesniegta laulības

⁶⁶ <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=laul%C4%ABba> [aplūkots 2015.gads 17.aprīlī]

⁶⁷ <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=laul%C4%ABba> [aplūkots 2015.gads 17.aprīlī]

⁶⁸ Žurnāls "Latvijas Notārs" Pieejams: <http://www.juristavards.lv>. [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

⁶⁹ Tieslietu Ministrija. Zvērināti notāri veiksmīgi skata bezstrīdus laulības šķiršanas lietas. Jurista vārds, 2014. 13.augusts. Pieejams: <http://www.juristavards.lv>. [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

⁷⁰ Rušeniece D. Aizvadīts pirmais gads, kopš zvērināti notāri šķir laulību. Jurista vārds, 2012. 6.marts. Pieejams: <http://www.juristavards.lv>. [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

apliecība, bet reģistrā laulība nav reģistrēta vai arī ir dati, ka laulātais sastāv reģistrētā laulībā ar pavisam citu personu.⁷¹ Ja ir noticis kāds no iepriekš minētajiem apstākļiem, zvērinātam notāram ir jāatsaka veikt notariālo darbību, jo nevar izšķirt laulību, kura oficiāli neparādās reģistros kā spēkā esoša. Autore uzskata, lai sekmētu peronas datu parbaudi Iedzīvotāju reģistrā, reģistrā būtu nepieciešams, ja uzrādītos personu fotogrāfijas, lai zvērināts notārs varētu kvalitatīvāk pārbaudīt personas identitāti, izvairoties no viltotu dokumentu riskiem.

Kā vēl viens problēmaspekts ir jāmin tas, ka Laulību šķiršanas lietu reģistrā nav iespējams pārbaudīt, vai laulības šķiršanas lieta nav uzsākta tiesā, un laulātie, vēloties pēc iespējas ātrāk izšķirties, dzimtsarakstu nodaļā saņem jaunu laulības apliecības eksemplāru un dodas pie zvērināta notāra. Problēmsituācija tiktu atrisināta, ja, sadarbojoties ar tiesām, Laulības šķiršanas lietu reģistrā tiktu ievadīta informācija par visām Latvijas Republikas tiesās uzsāktajām un vēl nepabeigtajām bezstrīdus laulības šķiršanas lietām. Visticamāk, pašlaik tādu lietu skaits ir minimāls, tomēr pastāv risks, ka laulības šķiršanas process vienlaikus var notikt divās vietās.⁷²

Pasaulē katru gadu tiek noslēgts arvien lielāks skaits pārrobežu laulību un daudz šādu laulību tiek arī izbeigtas, padarot pārrobežu laulību par ļoti aktuālu tiesību institūtu. Tas, ka starptautisko privāttiesību normas katrai valstij ir individuālas, rada sarežģījumus, taču lielākā daļa mēģinājumu globāli unificēt šīs normas ģimenes tiesību jomā ir cietuši neveiksmi.⁷³ Tā kā Latvijā laulības šķiršanas lietu funkcija ir piešķirta notāram un tiesai, notāram savas kompetences ietvaros var nākties saskarties ar ārvalsts elementu, t.i., viens no laulātajiem var būt ārvalsts pilsonis vai ar pastāvīgo dzīvesvietu citā valstī.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 5. panta trešo daļu nosaka, ja attiecīgo tiesību jautājumu regulē ne tikai Latvijas likums, bet arī Latvijā tieši piemērojamas ES tiesību normas, tad Latvijas likumu piemēro tiktāl, ciktāl to pieļauj ES tiesību normas. Iesniedzot prasību par pārrobežu laulības izbeigšanu Latvijas tiesā vai Latvijas zvērinātam notāram, šīs lietas piekritību Latvijas tiesa/zvērināts notārs obligāti noteiks saskaņā ar ES tiesību aktiem kā Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par

⁷¹ Turpat., . Pieejams: <http://www.juristavards.lv>. [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

⁷² Turpat., . Pieejams: <http://www.juristavards.lv>. [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

⁷³ Stikāne L. Pārrobežu laulība kā problemātisks starptautisko privāttiesību institūts. Jurista vārds, nr.18, 2014. 6.maijs. Pieejams: <http://www.juristavards.lv>. [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu (turpmāk – Brisele II bis regula), Padomes Regula (ES) Nr. 1259/2010, ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai (turpmāk – Roma III regula).⁷⁴ Ja piekritība šķirt laulību pārrobežu laulības šķiršanas lietā nav noteikta Latvijai, zvērināts notārs laulības šķiršanas lietu neuzsāk un paziņo par to laulātajiem (Notariāta likuma 326. panta otrā daļa).

Svarīgi, lai ārvalstī noslēgtā laulība tiktu atzīta. Pretējā gadījumā tiek noslēgta tā sauktā „klibojošā” laulība, kas rada tiesiskas sekas vienā valstī, bet nav spēkā citā valstī. Tā ir galvenā problēma, kas saistīta ar pārrobežu laulībām. Atteikšanās atzīt pārrobežu laulību ir ļoti nevēlama, jo tā padara neskaidras vienas no svarīgākajām cilvēku savstarpējām attiecībām, kurās noteiktība ir tikpat svarīga kā komercdarījumos. Pārrobežu laulības atzīšana par spēkā esošu ir tā dēvētais iepriekšējais jautājums, proti, jautājums, uz kuru ir jāatbild vispirms, un tikai tad, kad uz to tiek saņemta atbilde, var pievērsties konkrētā civilprocesa pamatjautājumam, piemēram, mantošanai, īpašuma prasībai, uzturlīdzekļu prasībai.⁷⁵

Gadījumos, kad laulātie vēlas šķirt laulību, bet kāds no viņiem vai abi nevar vienlaikus ierasties Latvijā, lai pie notāra parakstītu iesniegumu par laulības šķiršanu, vienam vai pat abiem laulātajiem ir iespēja pilnvarot kādu citu personu laulības šķiršanas iesnieguma parakstīšanai. Zvērināta notāre Sandra Jakušenoka norāda: "Es tomēr iesaku laulības šķiršanas iesniegumu parakstīt ierodoties pie zvēriāta notāra, it īpaši gadījumos, kad pārim ir bērni un/vai vienošanās par mantas dalīšanu. Ja nu tomēr tas patiešām nav iespējams – var rakstīt pilnvaru. Tomēr notārs ir tiesīgs izvērtēt katru gadījumu, un, iespējams, varētu būt situācijas, kad viņš atsaka pieņemt laulības šķiršanas iesniegumu, negūstot pārliecību par pilnvaras autentiskumu."⁷⁶

Lai varētu kādu no laulātajiem vai abus pārstāvēt bezstrīdus laulības šķiršanas procesā pie notāra, pilnvarniekam ir jāizdod nevis universālpilnvara, bet speciālpilnvara, kas pilnvarniekam var uzdot vest tikai atsevišķas un noteiktas lietas (Civillikuma 2291.pants). Speciālpilnvarā jānorāda, ka pilnvara izdota ar tiesībām pārstāvēt laulības šķiršanas procesu - nepieciešamo dokumentu iesniegšana laulības šķiršanai, laulības šķiršanas iesnieguma parakstīšana un laulības apliecības saņemšana.

⁷⁴ Turpat., Pieejams: <http://www.juristavards.lv>. [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

⁷⁵ Turpat., Pieejams: <http://www.juristavards.lv>. [aplūkots 2015.gada 17.aprīlī]

⁷⁶ <http://www.lvportals.lv/print.php?id=253544> [Aplūkots2015.gads 19.aprīlī]

Ja attiecīgā speciālpilnvara ir izdota ārzemēs, šķirot laulību Latvijā pie zvērināta notāra, pilnvarai ir jābūt notariāli apliecinātai un iztulkotai. Autores prāt, laulības šķiršana uz pilnvarojuma pamata pie zvērināta notāra paplašinās pilvaroto personu loku, tajā skaitā ārzemnieku, kas tomēr apdraud personu tiesisko drošību. Civillikumā būtu nepieciešams izstrādāt grozījumus, ierobežojot to personu loku, kam ir izdodamas speciālpilnvaras un konkrēti kādām darbībām. Autore uzskata, ka būtu nepareizi, ja pilnvarnieks laulības bezstrīdus šķiršanas gadījumā vienotos par kopīpašuma sadali.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Izvērtējot laulības slēgšanas un šķiršanas institūta attīstību, Latvija būtībā ir nonākusi pie normām, kuras bija spēkā pirms četrdesmit gadiem. Latvijas PSR ģimenes tiesībās spēkā bijušajām normām ir saskatāma zināma līdzība mūsdienu tiesiskajam regulējumam saistībā ar laulības šķiršanas procesu. Darba autore uzskata, ka viss, kas saistās ar Latvijas atrašanos PSR sastāvā, nav negatīvs. Latvijas PSR laikā jau tika sadalīts laulības šķiršanas process divos veidos- vispārējajā un speciālajā. Latvijas PSR laikā tika saprasts, ka, nodalot bezstrīdus kārtībā laulības šķiršanas strīdus, tiks iekonomēts laiks, saīsināts laulības šķiršanas process un atslogota tiesu darbība. Latvijā, atjaunojot neatkarību, spēkā bija 1937.gada Civillikuma normas. Latvijā bezstrīdus šķiršanas lietas no tiesām nodalīja 2011.gadā, piešķirot šo kompetenci nevis civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļām, kā tas bijas Latvijas PSR laikā, bet gan zvērinātiem notāriem.

2. Laulības slēgšanas funkcijas nodošana zvērinātu notāru kompetencē rada ne tikai problēmas ar attiecīgo dokumentu formu, bet arī ar notāra un dzimtsarakstu nodaļu intitucionālo piederību. Zvērināti notāri intitucionāli ir piederīgi tiesu varai, turpretī dzimtsarakstu nodaļas ir pakārtotas administratīvajam procesam. Pārsūdzības gadījumā zvērinātu notāru atteikumu laulāt apstrīdētu vispārējās jurisdikcijas tiesā, bet dzimtsarakstu nodaļas atteikumu administratīvā kārtībā. Gadījumā, ja zvērinātiem notāriem līdzās dzimtsarakstu nodaļām piešķir laulības slēgšanas funkciju, autoresprāt būtu jāizveido kopēja laulības reģistrācijas datubāze starp dzimtsarakstu nodaļām un notariātu, lai iereģistrētie dati parādītos abās datubāzēs. Laulības slēgšanas funkcijas piešķiršana zvērinātam notāram atdalītu tās iedzīvotāju grupas, kurām interesē mantisko attiecību noregulēšana, no tām kurām ir svarīgs estētiskais faktors – ceremonija.

3. Atrodoties neregistrētās partnerattiecību modelī, partneri no juridiskā viedokļa ir sveši cilvēki, un neregistrēto attiecību tiesiskās drošības garantēšanai, personām būtu jāpievērš īpaša uzmanība tiesiskajai drošībai, jo neregistrētas partnerattiecības var radīt kā personiska, tā mantiska rakstura riskus. Autore prāt, personām atrodoties laulībā ir izvēles iespējas nodrošināt savas attiecības juridiski un līgumiski, noteikt mantisko attiecību veidu: visas mantas šķirtību vai mantas kopību. Lai nerastos jebkādas

problēmasituācijas neregistrētās partnerattiecībām, kā viens no problēmsituācijas risinājumiem ir iespēja noslēgts vienošanos par mantas sadali.

4. Notāra pienākums ir pārbaudīt notariālā akta dalībnieku identitāti, rīcībspēju un pārstāvības tiesības. Notārs, taisot notariālo aktu, pārbauda fiziskas personas identitāti pēc personu apliecinoša dokumenta, un akta taisīšanas dienā personas datus tiek pārbaudīti Iedzīvotāju reģistrā. Autore uzskata, lai sekmētu peronas datu parbaudi Iedzīvotāju reģistrā, būtu nepieciešams, lai tajā uzrādītos personu fotogrāfijas, kā rezultātā zvērināts notārs varētu kvalitatīvāk pārbaudīt personas identitāti, izvairoties no viltotu dokumentu riskiem.

5. Laulību šķiršanas lietu reģistrā nav iespējams pārbaudīt, vai laulības šķiršanas lieta nav uzsākta tiesā, un laulātie, vēloties pēc iespējas ātrāk izšķirties, dzimtsarakstu nodaļā var saņemt jaunu laulības apliecības eksemplāru un doties pie zvērināta notāra. Problēmsituācija tiktu atrisināta, ja, sadarbojoties ar tiesām, Laulības šķiršanas lietu reģistrā tiktu ievadīta informācija par visām Latvijas Republikas tiesās uzsāktajām un vēl nepabeigtajām laulības šķiršanas lietām.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

- 1) Bērtainis S. Kompetences dalījums starp notāriem un dzimtsarakstu nodaļām. Jurista vārds, 2010. 9.marts, nr.10. Pieejams: <http://www.juristavards.lv>.
- 2)Cane Corso. Семейный союз стал договором. Эстония 2010. Available: <http://www.seti.ee/modules/news/article.php?storyid=38425>
- 3)Dzimtsarakstu nodaļas kritizē to, ka Latvijā varēs laulību slēgt pie notāra.2015.gada 5.janvāris. Pieejams:<http://skaties.lv/latvija/sabiedriba/dzimtsarakstu-nodallas-kritize-to-ka-latvija-vares-laulibu-slegt-pie-notara/>
- 4)Gabre A. Notāri jau šķir. Vai arī laulās? 2014.gada6.marts
Pieejams:<http://nra.lv/latvija/112758-notari-jau-skir-vai-ari-laulas.htm>
- 5) Iespējams, šogad laulību varēs noslēgt pie notāra.Pieejams: <http://www.aprinkis.lv/sabiedriba/gimene/item/22525-sogad-iespejams-nolegt-laulibu-vares-ari-pie-notara-pierigas-dzimtsarakstu-nodallas-sadu-ieceri-kritize>
- 6)Juridiskās koledžas zinātniskie raksti. Rīga, Juridiskā koledža, 2014.
- 7)Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai.
- 8)Juridiskais pētījums :Par vīrieša un sievietes neregistrētu partnerattiecību tiesisko regulējumu Eiropā un Latvijā, 2008.gada decembrī Rīgā, EVERSHEDES BITANS.
- 9)Kalna S. Ģimenes un mantojuma tiesības. Rīga 2009.
- 10)Kā pie notāra izšķirties ar ārzemnieku. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=253544>
- 11)Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca. Pieejams:<http://www.tezaurs.lv>
- 12)Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri .Rīga:Avots,1985.
- 13)Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas priekšlikums brīvo juridisko profesiju regulējumā Nr.1-11/3912, Rīga, 2014.

14)Notaries act Available:

<http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X50001K8&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X &query=notariaadiseadus>

15) Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai

16) Pārskats par juridisko profesiju organizāciju Igaunijā. Pieejams:

https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-ee-lv.do?init=true&member=1

17) Pie notāra noslēgts mantojuma līgums, testaments, nākotnes pilnvarojums – iespēja sevi pasargāt neregistrētās attiecībās.

Pieejams:<http://www.notary.lv/lv/actual/news/entry/205/>

18) Rušeniece D. Aizvadīts pirmais gads, kopš zvērināti notāri šķir laulību. Jurista vārds, 2012. 6.marts. Pieejams: <http://www.juristavards.lv>.

19) Stikāne L. Pārrobežu laulība kā problemātisks starptautisko privāttiesību institūts.

Jurista vārds, nr.18, 2014. 6.maijs. Pieejams: <http://www.juristavards.lv>.

20) Šķiršanās pie notāra. Pieejams: <http://www.la.lv/skirsanas-pie-notara/>

21) Švarcs F. Latvijas 1937.gada 28.janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011.

22) Vēbers J. Civillikuma komentāri Ģimenes tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 2000.

23) Vēbers J. Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984.

24) Vēbers J. Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri .Rīga: Avots, 1985.

25) Tieslietu ministrija. Zvērināti notāri veiksmīgi skata bezstrīdus laulības šķiršanas lietas. Jurista vārds, 2014. 13.augusts. Pieejams:

<http://www.juristavards.lv/zinas/264991-zverinata-notari-veiksmigi-skata-bezstridus-laulibas-skirsanas-lietas/>

26) ПБК: Брак можно будет заключить и у нотариуса. 16. Январь 2009.

Available: <http://rus.postimees.ee/70295/pbk-brak-mozhno-budet-zakljuchit-i-u-natariusa>

27) Žurnāls "Latvijas Notārs" Pieejams: <http://www.juristavards.lv>.

Normatīvie akti:

1) 1921.gada Likums par laulību. Pieejams: <http://periodika.lv>

2) Civillikums. 1937.gada izdevums. 3. iespiedums. Rīga, 1938.

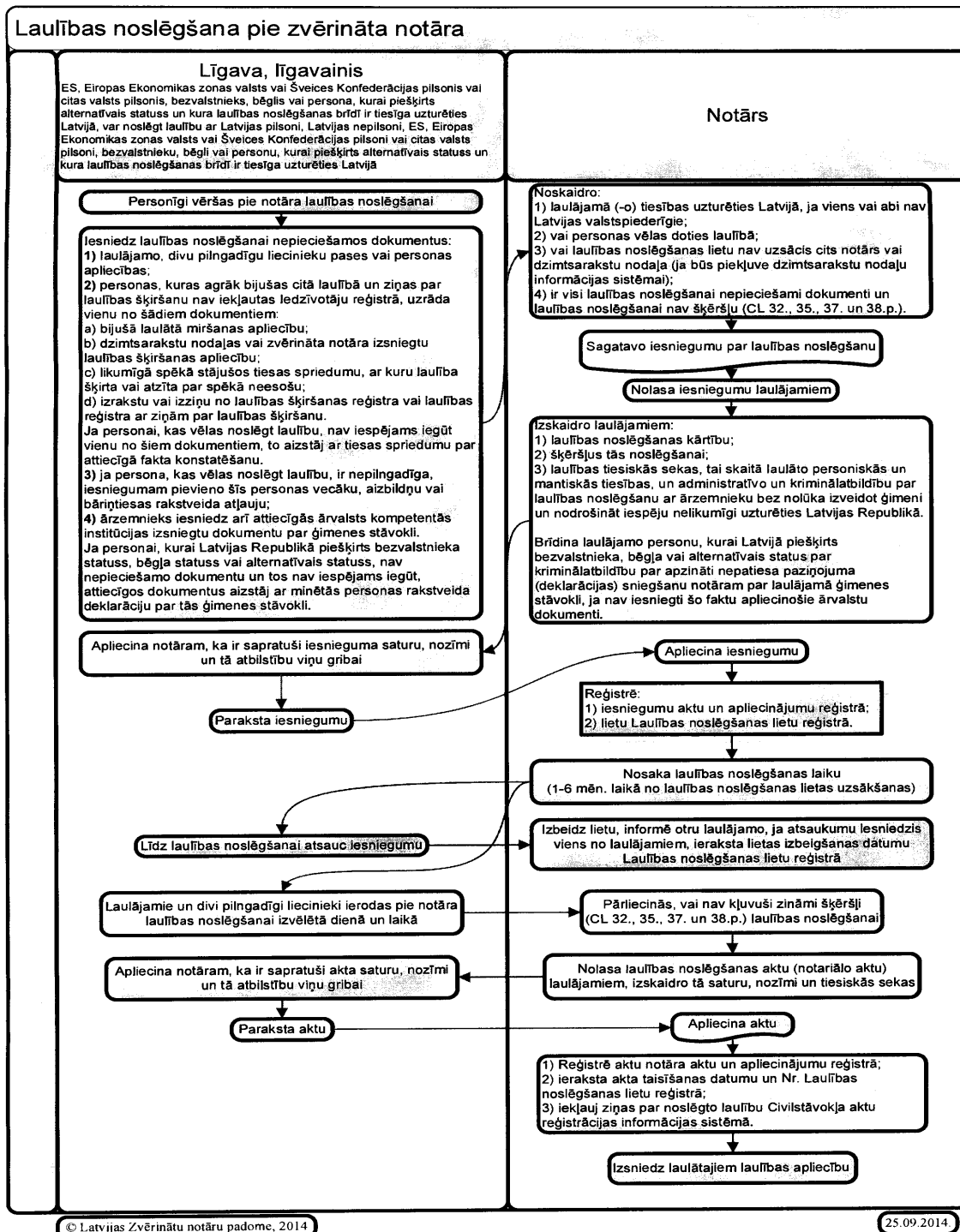
3) Civillikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

4) Civilprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

- 5) Civilstāvokļa aktu likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
- 6) Ministru kabineta noteikumi Nr.906 par civilstāvokļa aktu reģistrācijas valsts nodevu. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
- 7) Notariāta likums. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
- 8) Likums „Par dzīvojamo telpu īri”: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
- 9) Satversme: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
- 10) Grozījumi Civillikumā: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/69563-grozijumi-civillikuma>

Prakses materiāli:

- 1) Sarakste ar Rēzeknes dzimtsarakstu nodaļas vadītāju Inesi Upenieci. 2015. gada 6.martā

Laulības šķiršanas lietas

Ieguvums: 7,48 mlj. EUR

Kopš: 2011.g.

Kā darbojas:

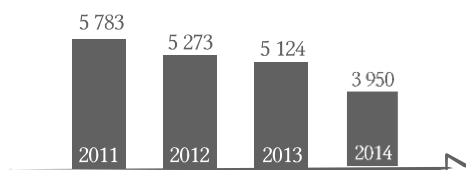
Ja starp cilvēkiem, kas vēlas šķirt laulību, nav strīdu vai ir panākta vienošanās, to ātri un ērti var paveikt pie notāra

Rezultāts:

- 20 787 šķirtas laulības
- 14,6% - notariālā akta kārtībā slēgtas vienošanās par kopīgā nepilngadīgā bērna uzturēdzelēm, saskarsmes tiesībām un kopīgās mantas sadali

Nākamie soļi:

Ērta un vienkārša laulības reģistrācija pie notāra, laulības līguma popularizēšana

Kopējais laulības šķiršanas lietu skaits pa gadiem | 2011. - 2014.g. 15. novembris

Šķirtās laulības pēc noslēgšanas vietas

Valsts budžets
~ 55 milj. EUR

- vienas bezstrīda lietas izskatīšana - 15 000 EUR
- notāri tiesu atslogojuši no 15 000 EUR
- budžeta ietaupījums 55 520 000 EUR

*Avots: pēc TM pasūtījuma veikts pētījums „Esošo tiesvedības procesu pašizmaksu aprēķins”

Nākamie soļi:

Mantojuma reģistra funkcionalitātes pilnveidošana, padarot to aizvien laikmetīgāku

